

KÄSIRAAMAT KOOLIDELE
JA VABAÜHENDUSTELE

KOGUKONNA- PRAKTIKA

sinu panus
kodanikuharidusse

Kuidas seda läbi viia nii, et sellest oleks kasu ja mõju oleks positiivne?

Hea kodaniku
TÖÖRIISTAD

KOGUKONNA- PRAKTIKA

sinu panus
kodanikuharidusse

(Kuidas seda läbi viia nii, et sellest oleks kasu ja mõju oleks positiivne?)

Koostas: Aljona Galazan

Tekstid kirjutasiid: Aljona Galazan, Teve Floren, Maris Jõgeva

Toimetasiid: Alari Rammo, Mari Öö Sarv

Keele korrastasi: Katrin Kern

Kujundas: Karl-Kristjan Nigesen

Trükkis keskkonnateadlik trükietteväöte Ecoprint

ISBN 978-9949-9739-1-0 (trükis)

ISBN 978-9949-9739-2-7 (pdf)

Loe internetis: issuu.com/emsl

© EMSL 2016

Käsiraamat valmis projekti "Kodanikuhariduse koalitsioon" raames ja tänu EMP toetuste vabaihenduste fondile, mida vahendab Avatud Eesti Fond.

Avatud Eesti Fond
Open Estonia Foundation

ICELAND
LIECHTENSTEIN
NORWAY

EMSL

Vabaihenduste liit

Sisukord

SISSEJUHATUS	6
MIS?	8
Mis on kogukonnapraktika?.....	9
Kuidas see töötab?.....	16
Osaliste rollid.....	20
KUIDAS?	22
Ettevalmistus: juhendajale ja õpetajale	23
Otsusta.....	23
Püstita eesmärk.....	24
Mõtle läbi.....	25
Valmista ette õpilased	29
Praktikapäevik.....	31
Esimene kohtumine.....	32
Praktikal: juhendajale.....	33
Juhata noor organisatsiooni sisse	33
Kaasa ja juhenda	36
Võta kokku ja tagasisidesta	37
Koolis: õpetajale	41
Jälgi ja analüüsi	41
Analüüsimeetodid	42
Hindamine ja tagasiside noorele.....	43
Pärast: juhendajale ja õpetajale	46
Refleksioon	46
Kajastamine	47
Tunnustamine	48
MIKS?	50
Kodanikuühiskonnast	51
Kodanikuharidusest	53
Õppekavast ja ühiskonnaõpetusest.....	57
Noortest	60
JA KÕIK SEE LÜHIDALT	62
Kokkuvõtvalt praktika protsessist	63
Käsiraamatus kasutatud allikad.....	65
LÕPPSÕNA ASEMEL	66

Sissejuhatus

Hea lugeja, hoiad käes raamatut kogukonnapraktikast ja kodanikuharidusest.

See raamat on mõeldud kogukonnapraktika programmiga ühinenud õpetajatele ja vabaihendustes tegutsevatele juhendajatele. See aitab sul kogukonnapraktikat läbi viia sel moel, et sellest saaks kasulik kogemus nii sulle kui ka noorele – silmaringi laiendav, õpetlik, arendav ja innustav – ning et tehtaval oleks positiivne mõju teie kogukonnale. Käsiraamat vastab ka küsimustele, miks on oluline programmis osaleda, miks on vaja teha seda teadlikult ja miks on vaja näha suuremat pilti.

Kodanikuharidus on meie elus tähtis: soovime ju, et meie noored oleksid aktiivsed ja vastutustundlikud, hoolivad, märkavad ja empaatilised. Selleks tuleb kõigil, aga eelkõige noorte mõjuisikutel – vanematel, õpetajatel, juhendajatel, treeneritel, arvamuslimidritel – ise samamoodi käituda: olla vastuvõtlikum ja avatum, vabaneda eelarvamustest, julgeda usaldada, kuulata ja kuulda võtta, ehk olla kõigepealt ise hea kodanik. Järelkasv ja kaaskodanikud õpivad positiivset käitumist ja väärtushoiakuid juba eeskujust.

Kogukonnapraktika on üks viise rakendada kodanikuharidust üldhariduskoolis, kujundada noorte inimeste kodanikuhoiakut ja sotsiaalset närvi, aidates noortel arendada endas ühiskondlikku aktiivsust ja hoolivust kaaskodanike suhtes. See on õppimine kogemusest: just kogemuse ja selle mõtestamise abil mõistetakse kogukonna väärtust ja selle rolli demokraatlikus ühiskonnas.

Noor pole selles koostöös passiivne töövari, vaid saab osa organisatsiooni igapäevatööst, tegutseb meeskonnaliikmena, õpib ise algatama, suhtlema, aega plaanima. Kogukonnapraktikas osalemine eeldab noorelt aktiivset osavõttu, initsiatiivi ja kaasaraäkimist. Kool ja vabaihendus on talle teadmiste ja oskuste omandamisel julgustajaks, toeks ja juhendajaks. See nõuab juhendajalt juhendamise oskust ja õpetajalt oskust luua suurt pilti.

Kogukonnapraktika on Suurbritannia ja Ameerika Ühendriikide kodanikuhariduslike programmide International Baccalaureate „Creativity. Action. Service“ ja Community Service Eestile kohandatud väikevend. Nii USAs, ÜKS kui ka Eestis lõövad programmis osalevad noored juba kooli ajal kohalikes kodanikualgatustes kaasa.

Vabaihenduste liit EMSL algatas selle programmi 2012. aastal heas usus, et Eestis on võimalik tekitada keskkond, kus noored saaksid isikliku kogemuse kaudu turvaliselt tutvuda vabatahtliku töö ja kodanikuaktiivismiga ning ühiskonnateemadele mõeldes kujundada endas tahet olla aktiivne kodanik. Ainult siis, kui inimene teab, miks ja kuidas kodanikuühiskond toimib, saab ta teha teadliku otsuse ühiskondlikust elust aktiivselt ja vastutustundlikult osa

võtta. Nii, igast inimesest, sünnibki hästi toimiv kõigiga arvestav ühiskond, kus on kõigil hea elada. Selle nimel EMSL oma tööd teebki.

EMSL on avalikes huvides tegutsevate vabaühenduste liit, kes teeb kõik endast oleneva, et Eesti inimesed tahaksid, saaksid ja oskaksid olla head, aktiivsed ja arukad kodanikud.

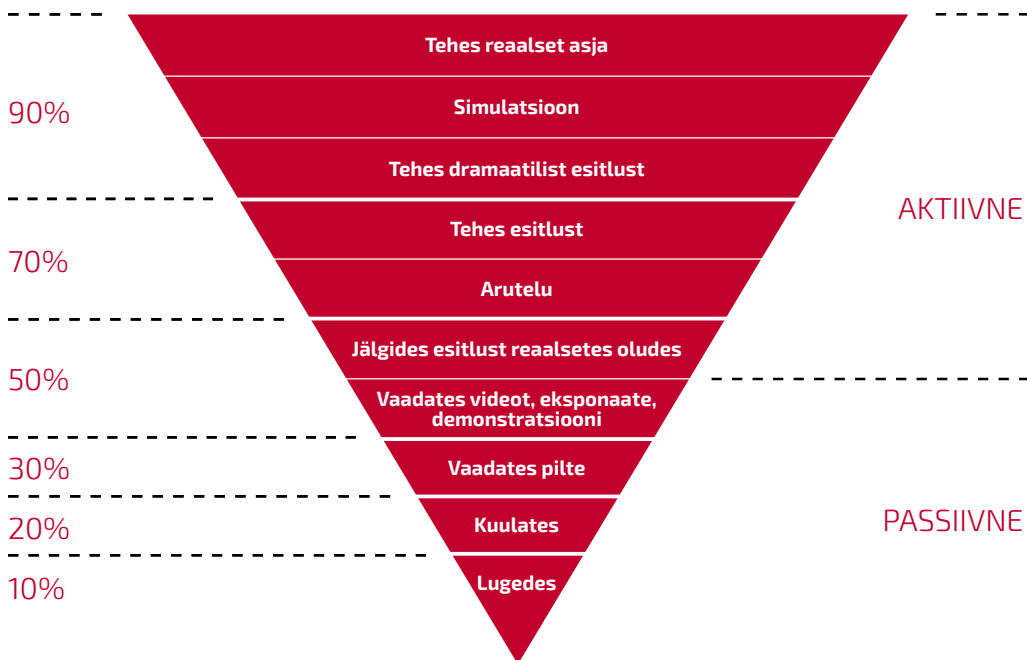
HEA TEADA

Osas „Mis?“ kirjeldatakse kogukonnapraktika olemust ja metoodikat, selle etappe ja oodatavaid õpitulemusi. Osast „Kuidas?“ leiad etappide detailsema kirjelduse ning mõned juhised, kuidas ühte või teist tegevust efektiivsemalt läbi viia. Osasse „Miks?“ on korjatud kokkuvõtted olulistest teemadest, kogukonnapraktika filosoofia alustest. Võid alustada lugemist mistahes otsast, oluline on need teemad läbida ja enda jaoks mõtestada, miks sa noore sellesse programmi kaasad või enda juurde praktikale võtad.

Ka noortele on selles programmis oma juhised, leiad need programmi kodulehelt aadressil www.ngo.ee/kogukonnapraktika.

Kogukonnapraktika käsiraamat valmis tänu programmis osalevate õpetajate, vabaühenduste juhendajate ja noorte põhjalikule tagasisidele. Aitäh teile kodanikuharidusse väärtusliku panuse andmise eest!

Kogukonnapraktika on aktiivõpe: inimene õpib (mõistab teemat) kõige paremini aktiivselt osaledes ja ise tehes.

MIS?

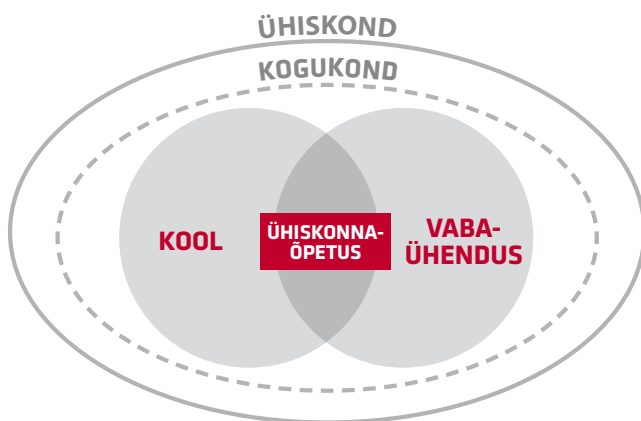
Mis on kogukonnapraktika?

Kodanikuharidus

Kogukonnapraktika on ühiskonnaõpetuse praktiline ülesanne kõigile kursust läbivatele õpilastele. Selle eesmärk on anda ja saada lisateadmisi vabatahtlikust tegevusest – miks inimesed sellega tegelevad ning kuidas kodanikualgatused ja organiseerunud vabakonna töö tulemused ühiskonna toimimist mõjutavad.

Kogukonnapraktika on kodanikuhariduslik programm. See tähendab, et omandatavad oskused, teadmised ja hoiakud aitavad noorel kasvada aktiivseks ühiskonnas osalejaks, vastutustundlikuks kodanikuks ning hoolivaks ja märkavaks inimeseks ehk heaks kodanikuks. Selles aitavad noori programmis osalevad üldhariduskoolid ja vabaühendused.

Kogukonnapraktika põhimõte

Mõnekümne tunni vältel osalevad noored vabaühenduste töös, näevad, kuidas sünnib ja toimib kodanikualgatus, saavad teada, milliseid ühiskonnaprobleeme vabaühendused lahendavad ning miks seda tehakse. Samal ajal toimuvad ühiskonnaõpetuse tunnid, kus õpilased õpivad siduma teooriat praktilal kogetuga, mille tulemusena omandatakse põhjalikumad teadmised vabasektorist ning sellest, kuidas see mõjutab ühiskonda tervikuna.

Pärast praktika läbimist ja koolis analüüsi tegemist oskavad noored tulevikus kaaluda pikaajalisemat vabatahtlikku tegevust, vabaühenduses töötamist, oma organisatsiooni loomist või liikumise algatamist ning näha ühiskonna vajadusi. Noored teadvustavad end ühiskonnaliikmete ja kodanikena, kellel on võimalus olulistest küsimustest kaasa rääkida ja ühiskonna arengut mõjutada.

Vabaühendus on kodanikualgatus, mille tegevus ja juhtimine on sõltumatud avalikust võimust ja äriettevõtetest. Vabaühendused on seltsingud, mittetulundusühingud, sihtasutused ja nende katusorganisatsioonid, aga ka registreerimata liikumised. Sama tähendusega on ka sõna **kodanikuühendus**. Vabaühenduste käitumist reguleerib vabaühenduste eetikakoodeks¹.

Kodanikuharidus on osa haridusest (ehk oskuste, teadmiste ja väärtushinnangute kujunemise protsessist), mis toetab aktiivset ja vastutustundlikku ühiskonnas osalemist. Kodanikuharidus ei võrdu kodakondsusharidusega, vaid selle eesmärk on toetada kõigi inimeste, nii riigi kodanike kui ka mittekodanike valmisolekut õppida, elada ja töötada demokraatliku ühiskonna liikmena. Kodanikuhariduse kaudu hoitakse alal kodanikuühiskonda, tagades keskkonna, kus aktiivseks kodanikuks olemist väärtustatakse. Loe kodanikuhariduse kohta lisaks lk-lt 53.

HEA TEADA

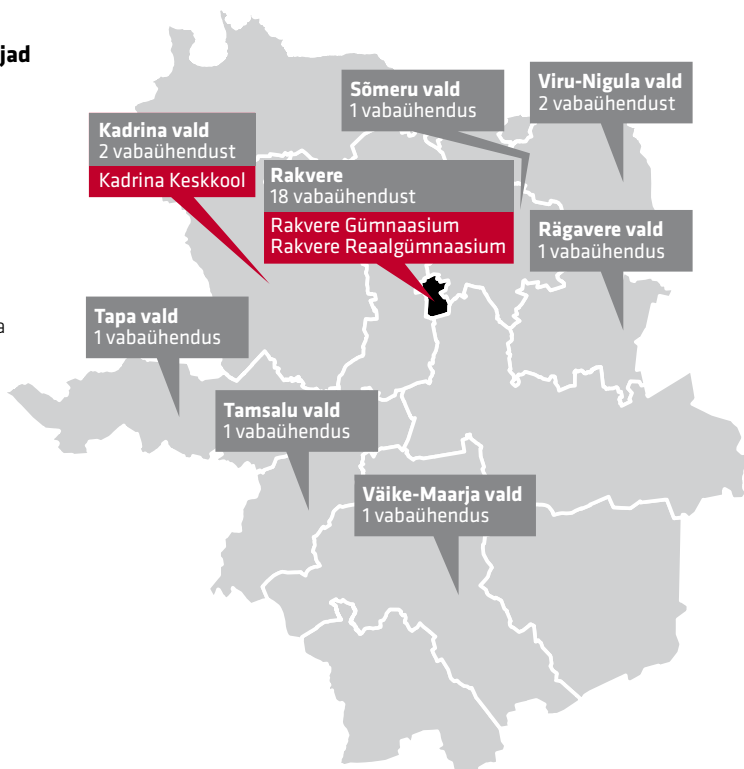
Programmis võivad osaleda ka täiskasvanute gümnaasiumid ja erakoolid, samuti MTÜna registreerimata vabaühendused, nagu seltsingud või kodaniku liikumised, ning ka noortekeskused, tingimusel, et noored osalevad kogukonda siduvas ja toetavas tegevuses kodanikuhariduslikel eesmärkidel.

Kogukonda siduv koostöö

Kogukonnapraktika on piirkondlik – noored läbivad praktika seal, kus on võimalik õppida tundma kohalikke inimesi: oma kogukonnas, kooli või kodu läheduses tegutsevates vabaühendustes.

Kogukonnapraktikas osalejad Lääne-Viru maakonnas 2015. aasta lõpu seisuga

Kaasatud tegevusvaldkonnad:
autosport, erialaliidud, ettevõtluse arendamine, harrastusteater, heategevus, keskkonnaharidus, kogukonna areng, laste vaba aeg, loomakaitse, loovus, käsitöö, noorsootöö, huviringid lastele ja noortele, noorte ettevõtlus religioon, sotsiaalabi, sotsiaalteenused, sporditegevused, tööhõive, töövarjuteenuse vahendamine, vaba aeg, vabatahtlik pääste.

¹ ngo.ee/eetikakoodeks.

Programmi aktiivgrupiks on koolis noored, ühiskonnaõpetuse õpetaja, huvijuht, noorsootöötaja, õppealajuhataja, teised aineõpetajad ja õpilasesindus; vabaihenduses juhatajad, töötajad ja pikaajsed vabatahtlikud (kes sobib juhendajaks, vt lk 23).

Juhendajate ja õpetajate jaoks on see koostöö rikastav seetõttu, et kool ja kodanikualgatused avanevad üksteisele, uued teadmised aitavad mõista kummagi töö spetsiifikat ja leida koostööpunkte ka tulevikuks, et ühiselt kogukonda panustada. Sellise koostöö õnnestumiseks tuleb olla avatud ja valmis usaldama.

Üldhariduskooli õppekava toetav nn õuesõppe meetod

Kogukonnapraktika on formaalharidust toetav kooliväline õpe ehk mitteformaalne õppemeetod, mis arendab eelkõige noorte kodanikupädevust, aga ka algatusvõimet, sotsiaalset pädevust, kultuuriteadlikkust ja õpioskust. Kas ja mida on õpilased kogukonnapraktika ajal õppinud, võib kontrollida programmi õpitulemuste abil, vt lk 45.

Kogukonnapraktika metoodika aluseks on kogemusõppe printsiip, mis tähendab, et teadvustamiseni jõutakse kogemuse ja selle analüüsi kaudu. Seejärel ongi analüüs ja arutelud programmis niivõrd olulised.

Kogemusõppe toetub õppija, kaasõppijate, õpetaja või teiste kogemusele.

Õppe käigus arutletakse kogemuse üle, uuritakse kriitiliselt käitumist, sellega seotud mõtteid ja uskumusi. Nii saadakse teadlikumaks käitumise tagamaadest. Seejärel seostatakse uus kogemus olemasolevaga, paigutatakse see laiemasse taustsüsteemi, tehakse järeldused, vastatakse küsimusele, miks läks nii ja mitte teisiti. Nii luuakse uus teadmine, mille toel saab juba järgmisi kogemusi hankida. Läbides kõik etapid, saab kogeja teada, et tema igapäevases tegevuses muutus midagi, ta hakkab käituma uue malli järgi ning tänu sellele saab taas uusi teadmisi ja kogemusi hankida.

HEA TEADA

(David Kolb, 1984)

Elukestev õpe kõigile

Kogukonnapraktika on õppimine kõigile. Kogemusõppe abil, kui seda õigesti teha, on võimalik muuta inimeste hoiakuid, sh ka lõhkuda eelarvamusi, nagu nt Eestis laialt levinud „noored ei taha midagi teha“, „noored on sotsiaalmeediasse kadunud“, „vabasektor on nõrkadele“, „vabatahtlik töö on orjatöö“, „eakad inimesed on igavad“, „poliitika on räpane“ jm. Eelarvamused sulgevad inimesed oma mullidesse ning on sageli ka hirmu ja viha allikad.

Seetõttu on kogukonnapraktikas palju aega pühendatud planeerimisele, analüüsile ja järeldeustele ning tagasisidestamisele, ühesõnaga konstruktiivsele suhtlemisele kõikide osaliste vahel. Üksteiselt õppimine aitab mõista ja muuta nii noorte kui ka nende nn mõjuinimeste (siin: juhendajate ja õpetajate) hoiakuid üksteise ja ka ühiskonnas toimuva suhtes. Tänu kogukonnapraktikale kaovad mõnedki eelarvamused ja inimesed leiavad positiivse üllatusena, et noored on initsiatiivikad, töökad ning heade toimivate ideedega; et eakad inimesed on lahedad; et vabatahtlik tegevus võib tuua rahulolu ja hea tunde jne.

Elukestev õppimine (*lifelong learning*) hõlmab kõiki elu jooksul ette võetud õppetegevusi, nii formaalseid, mitteformaalseid kui ka informaalseid, mille eesmärk on parandada ja täiendada oma teadmisi ja oskusi vastavalt iseenda, kodanikkonna, ühiskonna ja tööturu vajadustele². Elukestva õppe mõiste sündis ideest, et õppimine ei saa piirduda vaid erinevate kooliastmete läbimisega, vaid toimub kogu elu, nii formaalharidussüsteemiga paralleelselt kui ka tasemeharidusest lahkudes.

Formaalõpe: eesmärgiliselt organiseeritud õppetegevus, millel on fikseeritud kestus ja õppekava; mis on astmete ja hinnete tasandite alusel hierarhiliselt struktureeritud; millel on vastuvõtutingimused ja formaalne registreerimine; mis viiakse läbi koolitus- ja haridusasutustes ette nähtud mahus, kasutades õppimis/õpetamismaterjale ja –meetodeid, ning millega kaasneb aksepteeritud kraadi, diplomi või tunnistuse omistamine.

Mitteformaalõpe³: eesmärgiliselt organiseeritud õppetegevus, mis toimub kindlate programmide alusel ja institutsionaalsel foonil, kuid ei vasta ühele või enamale formaalõppe definitsioonis toodud tingimusele; osaleda võib täiskasvanukoolitusasutustes, töökohas, samuti ühiskondlike organisatsioonide, huvigruppide ja kutseliitude vahendusel; läbimise järel võib saada osalemise kohta tunnistuse, võib ka mitte.

Informaalõpe: õppimine, mis tuleneb igapäevastest tegevustest tööl, pereringis või vabal ajal; ei ole struktureeritud (õpieesmärkide, õpiaja või õppematerjalide mõistes) ega lõpe tavaliselt tunnistuse saamisega; võib olla kavatsuslik, kuid enamasti on tegemist ettekatsemata juhuliku õppimisega.⁴

HEA TEADA

- 2 European Commission. (2002). European area of lifelong learning.
- 3 Leia endale vajalikku ja sobivat materjali enesearenguks: Mitteformaalne.ee.
- 4 Oskused ja elukestev õpe: kellelt ja mida on Eestil oskuste parandamiseks õppida? PIAAC uuringu temaatiline aruanne nr 2, 2014.

Mida kogukonnapraktika ei ole ja mis ta on

Kogukonnapraktika ei ole vabatahtlik tegevus ega kohustuslik lisategevus. See on üks meetod, kuidas arendada koolinoorte kodanikupädevusi. Praktika kestab väga lühikest aega, aga sellise „maitsmiskogemuse“ järel saab noor ise otsustada, kas soovib kunagi kas teda võõrustanud või mõnesse teise vabaühendusse vabatahtlikuks või töötajaks minna. Võibolla aga algatab ta hoopis oma liikumise või osaleb kogukonna arengut puudutavates otsustes. Selles seisnebki kogukonnapraktika peamine väärtus.

Vältimaks õpilaste pahameelt „kohustusliku vabatahtliku“ töö teemal, on parem hoiduda vabatahtliku tegevuse mõiste kasutamisest ja rääkida selle asemel **praktikast: vabaühenduse juures abiks käimisest, ühiskonna hüvanguks tehtud tööst, kogukonnale kasulikust tööst õppe-eesmärgil**. Noored hakkavad märkama ja oma arvamust kujundama, kui kohtuvad reaalse elu ideaalist kaugete olukordadega ning tajuvad (võibolla esimest korda elus) vajadust, võimalust ja tahet kellegi elu paremaks muuta.

Vabatahtlik tegevus on oma aja, energia või oskuste pakkumine vabast tahtest ja rahalist tasu saamata. Vabatahtlikud aitavad teisi või tegutsevad peamiselt avalikes huvides ja ühiskonna heaks. Samas ei loeta vabatahtlikuks tegevuseks oma pereliikmete abistamist ning rahalisi või esemelisi annetusi neile. Vabatahtlik tegevus võib olla omaalgatuslik ehk iseseisev või osalemine mõne organisatsiooni algatatud tegevustes.

Töövarjuks olemine tähendab töö jälgimist ja/või töötamist teises organisatsioonis eesmärgiga tutvuda selle organisatsiooni töö ja valdkonnaga. Töövari on inimene, kes tööd jälgib, võõrustaja on inimene või organisatsioon, kelle tööd jälgitakse. Jälgimine võib toimuda terve päev või lühemat aega, soovituslikult küll mitte alla nelja tunni.

Praktika on osa õppekavast, mil (üli)õpilane on juhendaja juhendamisel ajutiselt töökeskkonnas ning õpib vastavalt praktikale seatud eesmärkidele ja ülesannetele oma teadmisi ja oskusi töös rakendades. Kõige levinum on praktika erialaste teadmiste ja oskuste saamiseks ülikooli tasemel, kuid praktika toimub nii tööl ametikohustuste täitmiseks vajalike teadmiste ja oskuste omandamiseks kui ka üldhariduskoolides teadmiste süvendamiseks valitud teemavaldkonnas. Kvaliteetne praktika tähendab (üli)õpilase ajutist tööli viibimist, tavaliselt väljaspool (üli)kooli, mis toimub õppimise ja hindamise raamistikus, kus (üli)õpilane võtab individuaalselt vastutuse õppida. Praktika peamiseks sisuliseks küsimuseks peab olema „Mida ma praktikal õppisin?“, mitte „Mida ma praktikal tegin?“⁵

HEA TEADA

See, et kogukonnapraktika läbivad kõik kooliõpilased, kasvõi üks kord, on püüdnud **ennetada noorte kõrvalejäämist neid otseselt puudutavate teemadega tegelemisest**, eelarvamuste levikut ja hoiakute radikaliseerumist. Samuti on see

5 Praktika – üks töömaailma, 2004.

soov vähendada ühiskonnale ja noortele endile nii ohtlikku abitusetunnet, et nad saaksid aimu, et tegelikult sõltub neist nii nende endi kui ka kaaskodanike elu ja nad saavad ise maailma paremaks muuta. Kogukonnapraktika olulisim tekkepõhjus oligi vajadus kaasata seni ühiskonnateemade suhtes passiivsemaid õpilasi, äratada nende huvi ja ergutada aktiivset osalust. See on turvaline viis positiivsete kodanikuhoiakute kujundamiseks ja loodetavasti sirguvad meie noortest väga head kodanikud!

Kajastamine kui osa protsessist

Kogukonnapraktika kajastamine avalikkusele on oluline osa kogu protsessist – noorte aktiivne osalemine kogukonnaelus on ühiskonnale vajalik, sellest avalikkusele rääkimine võib murda palju eelarvamusi nii noorte kui ka vabatahtliku tegevuse kui orjatöö kohta. Kogukonnapraktika kajastamine võib olla noorte enda panus praktika lõppedes ja tegevuste ajal. Juhendajad ja õpetajad saavad siin abiks olla.

Programmis osalemisest võib teavitada oma kooli ja vabaühenduse kodulehel – see annab sinu sihtgruppidele, lapsevanematele ja partneritele teada, et sa hoolid.

Kasu **osalejaile**

Kogukonnapraktika noorele

Noortele annab kogukonnapraktika võimaluse õppida väljaspool kooli, tutvuda uute inimestega ning uurida töövõimalusi ja uusi ameteid. Praktika vabaühenduses arendab noores empaatiavõimet, ettevõtlikkust, planeerimisoskust, suhtlusoskust ja meeskonnatunnet. Samuti õpivad noored analüüsima tehtud tegevusi, andma tagasisidet ning sünteesima saadud kogemusest teadmisi.

Selline kogemus annab õpilasele parema positsiooni tööhõives ja ülikooli astumisel ning võimaluse tegutseda töökeskkonnas ja tutvuda uute ametiteetmadega. See kõik aitab tal orienteeruda tulevase eriala valikul.

Kogukonnapraktika koolile

Kogukonnapraktika on õppekava rakendamine ühe konkreetse meetodi ja teema abil, see arendab noortes kõiki võtmepädevusi, aga eelkõige sotsiaalseid ja kodanikupädevusi, algatusvõimet ja ettevõtlikkust, kultuuriteadlikkust ning õppimisoskust. Koolitööna kohustuslik kogukonnapraktika võimaldab formaalse, mitteformaalse ja informaaalse õppe kaudu kaasata ka muidu passiivseid noori. Senine kogemus näitab, et 90%-l enne skeptiliselt suhtunud õpilastest muutus arvamus pärast praktika läbimist positiivseks ja kodanikealgatusi pooldavaks.

Kogukonnapraktika vabaühendusele

Kogukonnapraktika on hea võimalus kaasata oma tegevustesse kohalikke noori. Lisaks pakub programm juhendajatele nn *step-in* koolituse, kust võib saada häid noorte kaasamise meetodeid, et koostöö oleks sujuv, juhendamine nauditav ning noorte kogemus positiivne ja teadlik. Koolitusel omandatud teadmised aitavad kaasa ühenduse kasvule, vabatahtlike värbamissüsteemi tugevdamisele ja kogukonna paremale sidususele.

Kuidas see töötab?

Programmiga liitunud koolide noored valivad kohalike vabaühenduste seast endale praktikakoha ning osalevad aktiivselt seelses tegevuses, täites mõnd jõukohast ja huvipakkuvat ning vabaühendusele vajalikku tööülesannet või teostades enese algatatud ideed vabaühenduse kasuks ja vabaühenduse inimeste juhendamisel.

Õpilane aitab korraldada ühingu eestveetavat kultuurisündmust või spordivõistlust, jagab abivajajatele toidupakke, korrastab matka- või spordiradu, viib läbi töötoa, juhib raadiosaadet, aitab koostada MTÜ arengukava või projektitaotlust, mõtleb välja meediaplaani ühenduse tegevuste tutvustamiseks noortele, korraldab heategevuskontserdi vms.

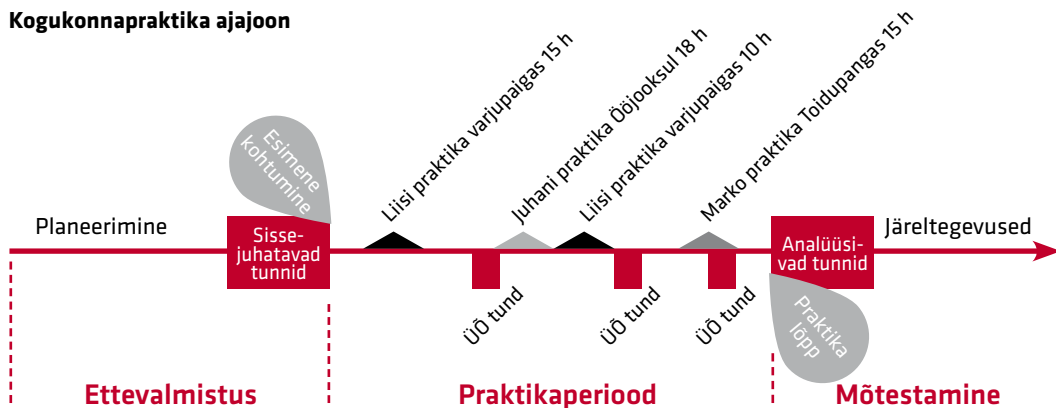
NÄIDE

Õpilast (noort) juhendab praktikaülesannete täitmisel vabaühenduses aktiivselt tegutsev inimene (juhendaja). Lisaks selgitab juhendaja õpilasele vabaühenduse töökorralduse ja majandamise põhimõtteid ning aitab tal tegevuste lõppedes analüüsida praktilist tehtut ja nähtut ning mõtestada organisatsiooni ühiskondlikku rolli. Selleks on praktikas ette nähtud sissejuhatav ja kokkuvõt-
te vestlus.

Koolis on kogukonnapraktika põimitud ühiskonnaõpetuse ainega. Õpetaja aitab praktikakogemust seostada selliste teemadega nagu kodanikualgatus, sotsiaalne sidusus, kodanik, riik jms, samuti aitab õpilastel nähtu, kuuldu ja tehtu nende maailmapilti sulandada. **Õpilasi hinnatakse kogukonnapraktika läbimise eest ühiskonnaõpetuse aines, võttes aluseks eeldatud õpitulemuste saavutamise ehk kogukonnapraktika käigus omandatavate pädevuste arengu.** Oodatavad õpitulemused on kirjeldatud lk-l 45.

Praktika käigus täidab õpilane praktikapäevikut ja annab praktika lõpus vabaühendusele soovitusi, kuidas arendada organisatsiooni töökorraldust ja tegevust. Selle poolest erineb kogukonnapraktika tavalisest vabatahtliku kaasamisest. Päevik on õpilase töövahend kogemuse kinnistamiseks ja mõistmiseks, selle abil saab ta osaleda analüüsitundides ning õpetaja saab selle põhjal noore õpitulemusi hinnata. Päeviku kohta loe lk-lt 31.

Kogukonnapraktika ajajoon

Ajaraam

Praktikaperioodi määrab kool, see on kõigile õpilastele samal ajal. Perioodiks võiks olla 2–4 kuud (poolaasta) kuni õppeaasta. Vabaühendustel ei pruugi lühemal perioodil olla aktiivseid tegevusi, kuhu noori kaasata, seetõttu võimaldab pikem periood õpilastel ja vabaühendustel paremini ühist aega leida. Tavaliselt läbivad õpilased praktika koolivälisel ajal, kuid kool võib tänutäheks kogukonda panustamise eest õpilastele loovutada osa tunde, arvestades, et kogukonnapraktika on ka õppetöö osa.

Praktika vabaühenduses peab olema sooritatud selle perioodi sees, koostegutsemise aja lepidav kokku noor ja juhendaja omavahel. Praktika peab olema ajas hajutatud (nt 15-tunnise praktika puhul 2–4 nädalale ja 3–5 tunni kaupa), seda mitmel põhjusel: et õpilane ühingu töösse rohkem sisse elaks, saaks osaleda nii tegevuste ettevalmistamises kui ka elluviimises, näeks ühingu tegevust erinevatel päevadel, saaks harjumuse regulaarselt panustada jne. Praktika vabaühenduses (õppeaine raames) võib olla pikem, kui õpilane ja juhendaja nii kokku lepidav.

Viis etappi

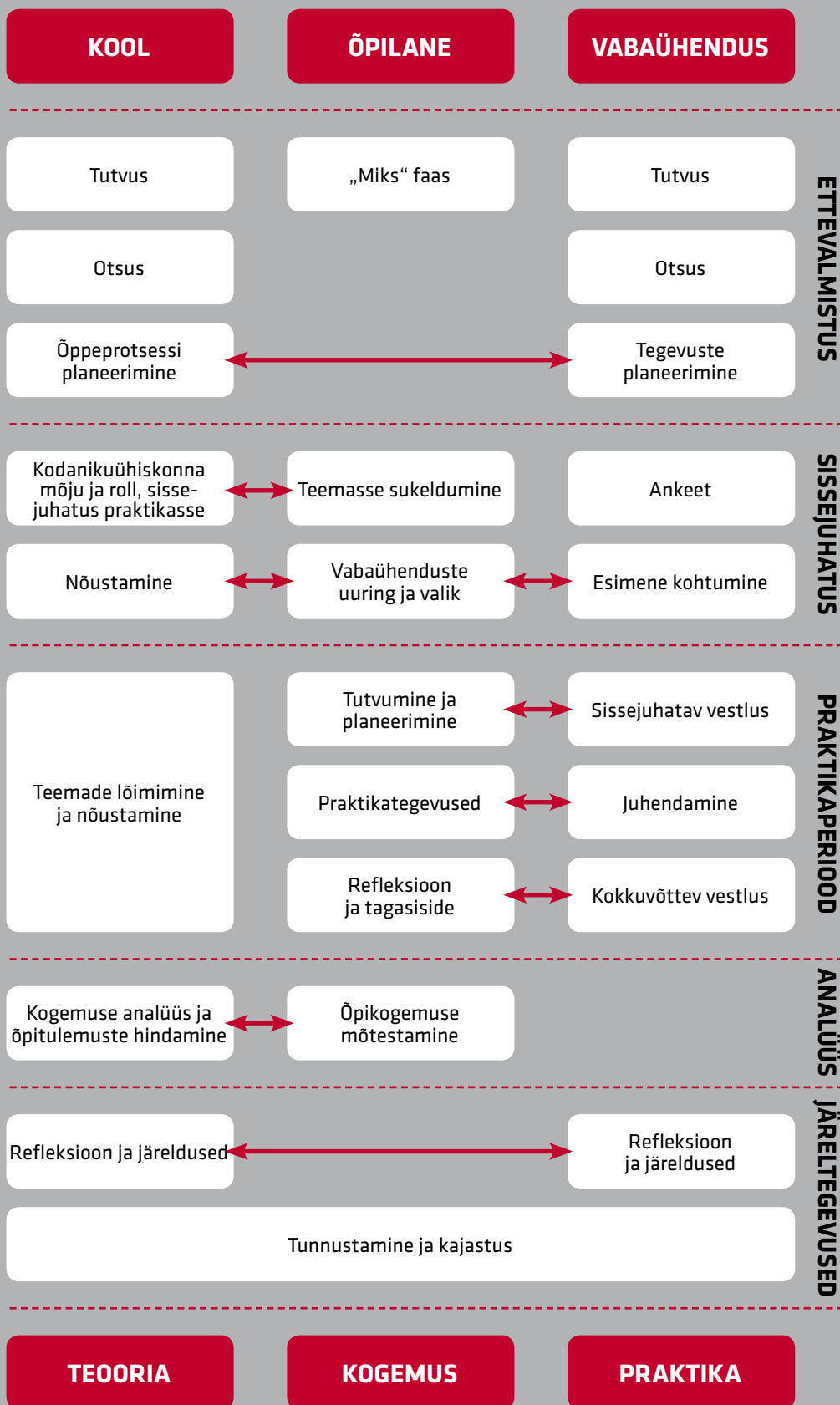
Kogukonnapraktikal on viis üksteist täiendavat etappi, mida on täpsemalt kirjeldatud selle käsiraamatu järgmises osas „Kuidas?“:

- ettevalmistus,
- sissejuhatavad tunnid ja esimene kohtumine,
- praktika,
- analüüsiavad tunnid,
- refleksioon, tunnustamine ja kajastamine.

Juhendajad ja õpilased kohtuvad esimest korda praktikakohtade laadal või koolis külalistunnis. Sellised esimesed kohtumised on piirkondlikud, nii saavad kokku sama kogukonna inimesed. Enne esimest kohtumist noortega on juhendajad koostanud oma ühingu tutvustuse ja tegevusplaani, õpilased koos õpetajaga püstitanud tunnis eesmärgid ja viinud end kurssi kodanikuühiskonna teemadega. Kui külalistunde annavad vabaihendused eraldi, siis laat on aeg ja koht, kus kõik piirkonna praktikakohti pakkuvad vabaihendused tulevad kooli kokku, et noored saaksid nende kõigiga tutvuda ja sobiva praktikapaiga välja valida.

Järgmine kord võivad noored, juhendajad ja õpetajad kohtuda analüüsitundides või ühisüritustel. Ühe piirkonna (kogukonna) juhendajad ja õpetajad kohtuvad omavahel enne praktikaperioodi algust ettevalmistaval koolitusel ja pärast järelkohtumisel. Sellest loe lk-lt 46-47.

KOGUKONNAPRAKTIKA PROTSESS

Osaliste **rollid**

Õpilane

Õpilase ülesanne on olla vabaühendusele abiks, tutvuda selle toimimise, töökorralduse, eesmärkide ja rolliga ühiskonnas, nähtut-kogetut enda jaoks mõtestada ja sellest teistele rääkida. Õpilase roll on proaktiivne nii vabaühenduses kui ka tunnis, nt ta korraldab laata ja aitab oma klassi- ja koolikaaslasel, mitte ei oota korraldusi teistelt.

Õpilase eesmärk on õppida mõistma kodanikuühiskonna olemust.

Õpetaja

Õpetaja peamine ülesanne on aidata õpilastel luua seoseid praktilisel kogetu ja ühiskonnaõpetuse tundides käsitletu vahel. Õpetaja roll on toetada õpilasi igal võimalikul moel positiivse praktikakogemuse kujundamisel, korraldada ja juhtida ettevalmistavaid ja analüüsitunde, hinnata õpilaste uute teadmiste ja oskuste omandamist. Ta peaks õpilastele meelde tuletama praktikapäeviku täitmise kohustust ja vajadusel selles abistama, aitama õpilastel leida abi ja vastuseid praktikaga seotud küsimustele ning praktikat kajastada.

Õpetaja eesmärk on luua suurt pilti.

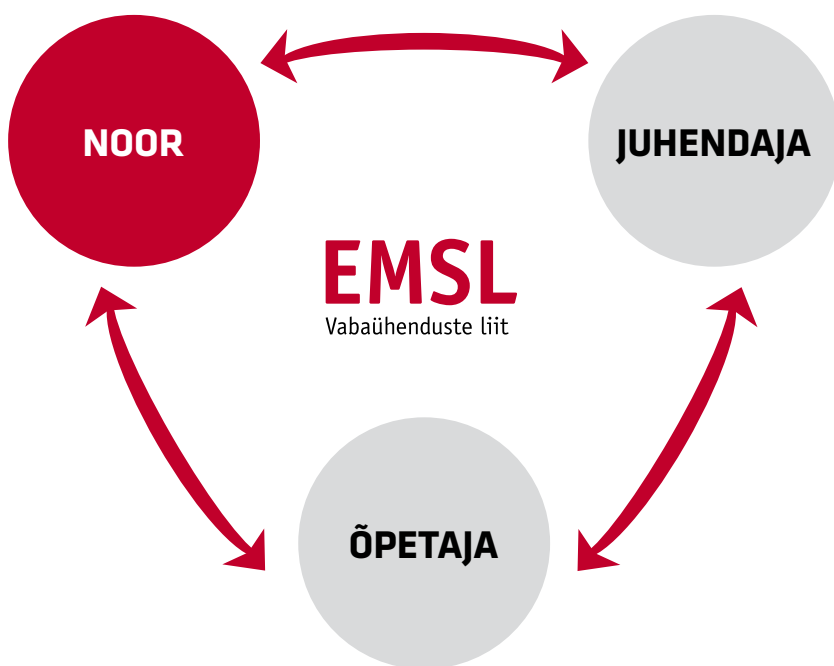
Juhendaja

Juhendaja ülesanne on anda õpilasele positiivne kogemus panustamisest huvitavate ja kasulike tegevuste kaudu, tutvustada oma organisatsiooni ja eesmärki, anda ulatuslik ülevaade ühiskondlikust probleemist, mida ühendus lahendab, ja teistest sarnastest organisatsioonidest Eestis ja maailmas. Juhendaja roll on noort toetada ja võtta ta organisatsioonis vastu parimal võimalikul moel, et ta tunneks ennast oodatud ja vajalikuna; Ta peaks õpilastele meelde tuletama praktikapäeviku täitmise kohustust ja vajadusel selles abistama, aitama õpilastel leida abi ja vastuseid praktikaga seotud küsimustele ning praktikat kajastada.

Juhendaja eesmärk on võimaldada sukeldumist teemasse.

Vabaühenduste liit EMSL

EMSLi roll on programmi levitada ja parendada; toetada, innustada ja koolitada juhendajaid ja õpetajaid vabatahtliku töö teadvustamisel ja propageerimisel. **EMSL kindlustab programmi jätkusuutlikkuse:** tagab, et vabaühenduste andmebaas praktikavõimaluste pakkumiseks ja otsimiseks oleks kasutatav, ning töötab välja abimaterjalid, et õpilased, juhendajad ja õpetajad saaksid edaspidi piirkondades iseseisvalt kohtuda ja töötada.

KUIDAS?

Ettevalmistus: juhendajale ja õpetajale

Et noor saaks positiivse kogemuse ja kestva teadmise ning et praktikast oleks kasu kõigile osalistele, on oluline, et selleks valmistuks nii kool kui ka vabaihendus.

Otsusta

Õpetajale

Mõtle läbi, kas õpilaste kogukonnapraktikale saatmine aitab kujundada ühiskonnaõpetuse kursust, mis vastab õppekava, kooli ja sinu kui õpetaja eesmärkidele ja põhimõtetele. Kui jah, aruta programmis osalemist ka kooli juhtkonnaga. Kaasa õpilasesindus, kutsu rääkima eelmisel aastal osalenud kas oma kooli või mõne teise kooli õpilased, loe teiste õpetajate ja noorte lugusid programmi kodulehelt.

Osalema vali korraga kas terve lend, klass või erinevate aastate õpilased – aga nii, et kõigile jätkuks teooria- ja analüüsitunde. Kui osaled esimest aastat, proovi ühe klassiga, aga tee nendega läbi kõik etapid ning kasuta kaasavaid meetodeid kogemuse analüüsiks ja praktika sidumiseks ühiskonnaõpetuse teooriaga.

Juhendajale

Kogukonnapraktika juhendaja vabaihenduses on noorte teejuht kodanikuühiskonda – esimesest kontaktist sõltub esimene pilt ja noore tahe hiljemgi panustada.

Kogukonnapraktika juhendajaks sobib vabaihenduse aktiivne töötaja, liige või püsivabatahtlik, kel on juhendamiseks aega ja tahtmist ning kes tunneb hästi oma organisatsiooni eesmärke, oskab kirjeldada selle igapäevaelu ja toimimist ning tahab ja saab oma tööde kõrvalt ühingut noortele lähemalt tutvustada. Ta leiab õpilastele tegevust, mis on mõlemale kasulik, ning juhendab õpilasi praktikategevuste ja -ülesannete kavandamisel, elluviimisel ja analüüsil.

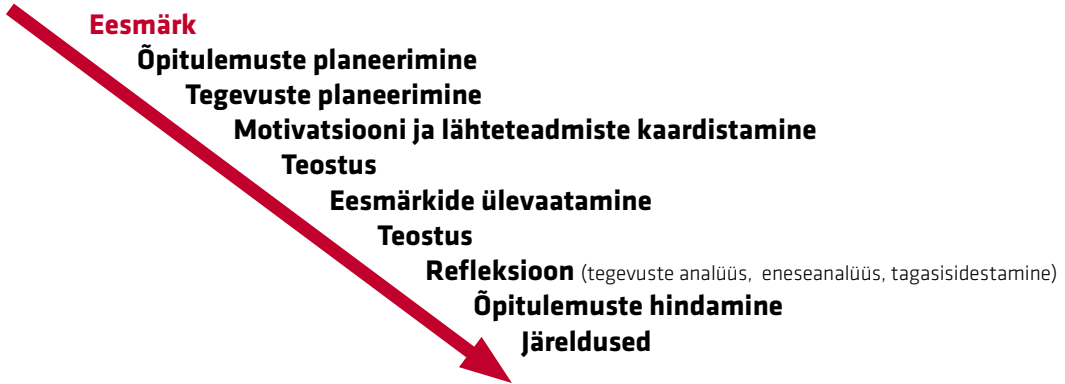
Juhendaja on hea võõrustaja, kes hoolitseb selle eest, et noorte praktikatunnid on sisustatud oluliste ja eesmärgistatud tegevustega ning õpilased saavad abiks olemisest positiivse avalikes huvides töötasuta tegutsemise kogemuse.

Optimaalne noorte arv juhendaja kohta on kuni viis, seda muidugi olenevalt ülesannetest ja juhendaja enda ajast. Oluline on, et praktikategevusi ja ülesandeid jätkuks ettenähtud ajaks igapähele. Hinda realistlikult oma aega õpilasi juhendada, hoolitse selle eest, et keegi ei jää kaasamata ega kaotaks järge ja motivatsiooni. Kuigi on tegevusi, mille juures pole suurt vahet, kas sul on

juhendada üks või viisteist inimest, kaasneb iga õpilasega siiski lisavastutus ja mingil määral lisatööd.

Programmi veebilehelt www.ngo.ee/kogukonnapraktika leiad varem osalenute muljeid ja tagasisidet, milliseid tulemusi ja õpikohti on peetud kõige väärtuslikumaks, mis on hästi läinud, mis kujunenud proovikiviks.

Püstita eesmärk

Õpetajale

Kui oled otsustanud, et kogukonnapraktikast on sinu õpilastele kasu, püstita endale eesmärk, nagu teevad seda ka õpilased ja juhendajad. Milliseid tulemusi ootad iseendalt ja oma õpilastelt? Räägi ka oma meeskonnaga, otsi endale abiks nt huvijuht, klassijuhatajad ja aineõpetajad, kellega saaksite aineid lõimida.

Praktikal tehtut saab kasutada mitmeti, kui läheneda sellele eri ainetes erinevate nurkade alt ja seejuures vähendada nii õpilaste kui ka õpetajate töökoormust. Seetõttu tasub ka teiste aineõpetajatega arutada, kuidas lõimida kogukonnapraktika mõne praktilise tulemiga ülesande abil ka teiste ainetega. See on hea võimalus rakendada õppekava nii, et kodanikuharidus oleks teie koolis võimalikult lai ja läbiv osa õppes.

Näiteks saab programmis ühe analüüsitegevusena kasutatavat intervjuud (õpilane intervjuueerib juhendajat või teist ühendusega lähedalt seotud inimest) oma tunnis hinnatava ülesandena kasutada nii ühiskonnaõpetuse kui ka eesti keele õpetaja: ühiskonnaõpetuses hinnatakse intervjuu sisulist poolt, oma õppeainega seotud teemade käsitlemist; emakeeles aga intervjuu ülesehitust, õigekeelsust jms. Nii saab õpilane ühe intervjuu tegemisest hindelise ülesande kahes aines ning samas ka arusaama eri ainetes õpitava lõimitusest igapäeva- ja tööelus.

NÄIDE

Juhendajale

Enne kui hakkad täpsemalt välja selgitama, mis on sinu kui kogukonna-praktika juhendaja roll ja ülesanded, võta aega, et mõelda läbi, mida tahad õpilaste juhendamisest enda jaoks saada – milliste ootuste ja eesmärkidega juhendajana tegutsema hakkad. Esmalt sea eesmärgid iseendale, siis oma organisatsioonile. Pane need kirja, et praktika ajal jälgida, kas liigud plaanitud kursil või on mõni oluline eesmärk tegevuse käigus kõrvale jäänud.

Kas sulle on oluline parandada oma juhioskusi, proovida noortega koos töötamist, jagada oma oskusi ja teadmisi, saada abi mõne tööülesande juures, innustada noori ühiskonnas aktiivselt kaasa lööma, tekitada noortes huvi just oma ühenduse vastu ja soovi teie tegemistes edaspidi vabatahtlikuna kaasa lüüa?

Teavita ka oma kolleege programmis osalemisest, selgita neile programmi sisu ja eesmärgi, praktika toimumise aega ja võimalikke tegevusi. Kaasa neid ka tegevuste plaani koostamisse. Uuri, kas kellelgi teie ühingu on parasjagu teoksil midagi sellist, mida võiks pakkuda õpilastele praktikategevuseks.

Osalemisest programmis võiksid teada anda ka oma ühenduse veebilehel, et teataks teie aktiivsest panustamisest kodanikuharidusse.

Mõtle läbi

Et kogemus oleks sujuv ja tulemuslik, tuleb hoolikalt plaane teha, pidevalt kontrollides püstitatud eesmärkide täitmist või nende muutmise vajadust. Et teada saada, kas inimene on protsessi jooksul õppinud, tuleb paika panna eesmärk ja soovitud õpitulemused. Nende hindamisel on oluline roll refleksioonil ja eneseanalüüsil. See aitab kogemusi mõista ja kinnistada ning järeldusi teha.

Eesmärk

Õpitulemuste planeerimine

Tegevuste planeerimine

Motivatsiooni ja lähteteadmiste kaardistamine

Teostus

Eesmärkide ülevaatamine

Teostus

Refleksioon (tegevuste analüüs, eneseanalüüs, tagasisidestamine)

Õpitulemuste hindamine

Järeldused

Õpetajale

Kas ise või koos meeskonnaga pane esmalt paika aeg, millal õpilased praktiliselt käivad ning millal teete analüüsitunnid. Kas, mis mahus ja mis tingimused on kool valmis õpilastele praktikategevuste heaks tunde loovutama? Tööta välja

meetodid, mille abil sinu õpilased võiksid oma kogemusi analüüsida, paremini kinnistada ja oma arengut märgata. Mõtle kohe ka tegevuste jäädvustamisele ja programmi kajastamisele: kuidas seda teha, millal alustada ja keda kaasata.

Juhendajale

Alusta sellest, kuidas tahad praktikale tulevad õpilased oma töösse kaasata – kas ootad neist võrdseid meeskonnaliikmeid või pead neid meistri juurde tulevateks sellideks? Kas nad on kogukonnakaaslased, kellega midagi olulist koos ära teha, või näed puhast entusiasmi ja tegutsemistahet, mis vaid ootab rakendust ja suunamist? Milline suhtumine noortesse aitaks sul kõige tõenäolisemalt oma isiklikud ja ühingu eesmärgid saavutada?

Pane kirja 10–15 oma organisatsiooni olulist tegevust: nii väikesed askeldused kui ka see ammune tegevus, mida oled juba tükimat aega edasi lükanud.

Väiksed teod: meilivahetus koostööpartneritega, täiendan kodulehte, maksan arveid, nädalakoosolek; suuremad asjad: korran matkaradu, valmistan ette järgmist koolitust, lõpetan artikli, komplekteerin toidukorve, osalen projektarutelul partneritega.

NÄIDE

Siis pane kirja kogukonnapraktika perioodile kavandatud olulisemad sündmused (töötuba, võistlus, vabatahtlike koolitus, kampaania, talgud, laat jms), mida pikemalt ette valmistate.

Märgi mõlemas nimekirjas ära need tegevused, kuhu saaksid kaasata praktikandi – kus noor saab käed külge panna ja sinu juhendamisel midagi ise ära teha.

Tasub ka kaaluda, kas ehk mõni varem plaanitud tegevus edasi lükata või varasemaks tõsta, et praktikant selle korraldamisest osa saaks.

Sobivad tegevused

- **on vajalikud, eesmärgistatud ja olulise tulemusega:** ükski tegevustest ei tohiks olla vabaühenduse seisukohalt ebaoluline;
- **aitavad saavutada õpilase isiklikke õpieesmärke:** enne praktikale tulemist seavad õpilased ühiskonnaõpetuse tunnis praktikale eesmärgid. Arvesta neid praktika sisustamisel;
- **on õpilasele isiklik proovikivi:** ülesanded olgu arendavad ja mõningase pingutusega saavutatavad (püüa vältida liiga raskeid ja ka oskustele mittesobivaid ülesandeid);
- **aitavad õpilasel saada paremaks kodanikuks, algatajaks ja õppijaks:** tegevuste valikul lähtu programmi oodatud õpitulemustest;
- **erinevad nii pikkuse kui ka õpilaselt nõutava pingutuse ja pühendumise poolest:** pea silmas ülesannete ja tegevuste mitmekesisust. Siin aitab ka töövormide vaheldus.

OLULINE

Kujunenud loetelust vali välja kümme tegevust, mida pead eeltoodud kriteeriume arvestades sobivaks, ja lisa need oma vabaühenduse tutvustusse andmebaasi ankeedis. Hiljem võid praktikategevusi vastavalt sinu juurde tulnud õpilase huvidel ja oskustele juurde või asemele leida.

Selline esimene läbimõtlemine aitab noorel näha sinu tegevusi struktuuriselt ja arusaadavalt, võtab ära suure osa esimese kohtumise hirmust ja aitab alustada dialoogi, et leida ühiseid huve. Ka noorel on oma eesmärgid ja vabadus valida praktikakohta ja -tegevusi oma huvi järgi.

Oluline on vältida tegevusi ja ülesandeid, mis ei ole ohutud või jõukohased. Kuigi praktikandi ehk vabatahtliku töö kohta pole seadustes piiranguid, tasub turvalisuse nimel lähtuda töölepingu seaduse §-s 7 toodud kitsendustest alaealiste töötamisele.

Väljasõitudeks, terve päeva üritusteks, õuetegevusteks jms küsi õpilaselt vanema lubakirja (meili teel või paberil).

Kasutatavad töövormid

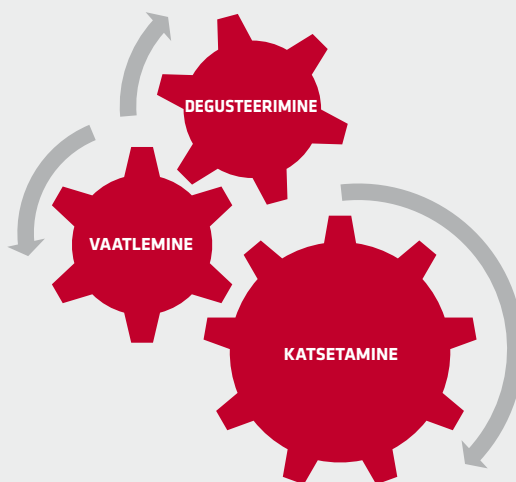
Et praktika oleks õpilasele võimalikult mitmekesine, huvitav ja arendav, otsi vaheldust erinevatest töövormidest. Praktika töövorme on vähemalt kolm.

Degusteerimine – õpilane tutvub juhendaja abil vabaühenduse töötajate, struktuuri ja toimimisega, et saada organisatsioonist lühikese aja jooksul võimalikult hea ülevaade. Märksõna juhendajale: **seleta!**

Vaatlemine – õpilane jälgib ja analüüsib (praktikapäeviku abil) vabaühenduse tööd või mingit konkreetset tegevust, ise sellest otseselt osa võtmata. Märksõna juhendajale: **näita!**

Kaasatgemine – õpilane osaleb praktikatundide ajal vabaühenduse igapäevatoos, olles mõne tööülesande juures abiks või iseseisvalt mõnd tegevust vedades. Märksõna juhendajale: **suuna!**

Olulised praktikakogemuse komponendid on kõik kolm eelnimetatud töövormi. Kasuta neid suhtes 20/30/50. Pearõhk hoiu kindlasti viimasel töövormil, nn käed-külgekogemusel – leia õpilasele konkreetseid ülesandeid ja tegevusi, kus ta saab oma oskusi ja teadmisi rakendada ning uut ja kasulikku õppida.

OLULINE

Valmistu esimeseks kohtumiseks

Juhendaja peab esimeseks kohtumiseks noortega (vt lk 32) korralikult valmistuma. Sinust ja su esitlusest sõltub, mis mulje noortele organisatsioonist jääb. Ole valmis rääkima, mis on vabaihenduse eesmärgid, kelle heaks tegutsed, mida olete saavutanud. Sisesta sama info koos sündmuste ja tegevuste infoga, kus võimaldad noortel kaasa lüüa, ka andmebaasi⁶, kus õpilased saaksid organisatsiooniga enne kohtumist tutvuda.

Et sinu juurde tuleksid sobiva mõttelaadi, motivatsiooni ja huviga noored, on oluline, et enesetuvustus annaks ühingu tegevusest ja meelsusest kõneka ülevaate, oleks lühike ja lõvv. Ole sina ise, mitte ehk üliaktiivse hoiakuga, ent proaktiivne, professionaalne, positiivne.

HEA NÕU

Noori huvitavad peale organisatsiooni valdkonna ka ülesanded, mida nad hakkavad täitma, sündmused, milles osalema, ning võimalus ise väärtust luua. Sinu organisatsioon ei pea olema tuntud nimega: kui tegevused on noorele selged, pakuvad talle huvi ja väljakutset ning vastavad tema seatud eesmärkidele, valib noor hea meelega just sinu.

6 Kodanikuharidusega tegelevate vabaihenduste andmebaas. Link ja juhend selle täitmiseks asub programmi kodulehel.

Valmista ette õpilased

Õpetajale

Ühiskonnaõpetuse tunnis teavita õpilasi, et kursuse üks osa on sel aastal ka praktiline tegevus, ning selgita, miks on see kasulik nii neile kui ka sulle. Räägi noortega kogukonnapraktika ideest ja metoodikast, selgita aktiivõppe eeliseid ja põhjuseid ning kirjelda lühidalt kogukonnapraktika etappe, töövorme ja ajakava. Nii saavad õpilased aru, mis neid ootab, mida neilt oodatakse ja miks see kõik ette võetakse. Kodutööks jäägu tutvuda programmi kodulehega, sealt leiab ka varem osalenute muljed.

Kursuse alguses vii läbi mõned tunnid, kus sissejuhatavalt käsitletakse kodanikuühiskonda ning selle rolli ühiskonnas ja iga inimese elus. Ühiskonnaõpetuse kursuste neli teemavaldkonda haakuvad kõik otseselt või kaudselt kogukonnapraktika ja vabaihenduste tööga. Rohkem seoseid ja paralleele tuleb aga kindlasti esile teemavaldkondades „Ühiskond ja selle areng” ning „Riik ja poliitika demokraatlikus ühiskonnas”. Kasuta tunnis nii õpikut kui ka vabaihenduste liidu EMSL lehel olevaid materjale. Soovi korral kutsu EMSLi töötajaid andma külalistundi.

Kasuta Hea Kodaniku ajakirja, mis kajastab kodanikuühiskonna arengut puudutavaid uudiseid, arvamusi ja analüüse. Kõik numbrid leiab aadressilt www.ngo.ee/heakodanik. Võid tellida kooli ka mitu eksemplari, et ajakirja klassis kasutada.

HEA NÕU

Selleks et noortel oleks võimalik teha paremaid valikuid ja olla eneseteadlikum, räägi kodanikuühiskonnast nii enne kui ka vahetult pärast kohtumist vabaihenduste esindajatega.

Kogukonnapraktika on ennekõike õpilase projekt. Seetõttu peaks ta kohe alguses seadma eesmärgid, mida saavutades jääb ta oma praktikakogemusega kindlasti rahule. Vahetult enne vabaihendustega kohtumist (vt lk 32) vii läbi õpilastega eesmärgistamisele pühendatud tund. Eesmärgid võivad olla erinevad, peasi et nad on õpilasele just sel hetkel olulised ja ta on nende saavutamiseks valmis pingutama. Pühenda tunnis aega sellele, et selgitada õpilastele, kuidas püstitada sobiv eesmärk, ning vajadusel aita neil seda teha. Samas tunnis tutvusta praktikapäevikut, selle täitmise ja hindamise eesmärki.

HEA TEADA

ExACTi mudeli⁷ põhjal on suurepärase eesmärgi:

- *Exciting* ehk **põnev** – teeme põnevaid asju palju innukamalt kui igavaid;
- *Assessable* ehk **möödetav** – edusammude mõõtmine ja hindamine aitavad näha, kui palju on soovitud tulemuseni veel jäänud;
- *Challenging* ehk **proovilepane** – tõenäolisemalt teeme teoks neid asju, mille nimel peame ka pingutama, sest see annab tegevusele ja saavutusele suurema väärtuse;
- *Time-framed* ehk ajaliselt **piiritletud** – kui tahad midagi kindlasti ära teha, kirjuta tegevusele või tulemusele kuupäev juurde!

Eesmärgi suurepärasuse kontrollküsimused

- Kas see eesmärk on minu jaoks põnev? (Nt *Jah, ühe avaliku sündmuse korraldamine ideest teostuseni on minu jaoks kindlasti huvitav.*)
- Kas see eesmärk on möödetav? (Nt *Jah, korraldatud ürituste ja osalejate arvuga.*)
- Kas see eesmärk paneb mind proovile? (Nt *Jah, ma pole enne avalikku üritust korraldanud ega võõraid inimesi oma korraldusmeeskonda kaasanud.*)
- Kas see eesmärk on ajaliselt piiritletud? (Nt *Jah, üritus peab olema toimunud praktika lõpuks.*)

Argumenteerimine

Kindlasti kohtad alguses mõningast vastupanu, sest noori hirmutab teadmatus ja ajamahukus. Praktika käigus see hirm kaob ja tekib millegi äratõõmlemise rõõm. Osalenud koolide kogemus näitab, et vastuseis on suurim esimesel aastal ning see väheneb iga aastaga. Üle 80% praktikal käinud õpilasi leidis selle enda jaoks kasuliku olevat ja soovib programmi ka teistele koolidele. Pea seda meeles ja olgu see sulle toeks alguses ja tänutäheks lõpus.

Tagasiside järgi on 90% algselt skeptiliste osalejate suhtumine programmi käigus positiivseks muutunud. Põhjustena toodi uut elukogemust, uusi sõpru, uute oskuste omandamist (nagu ajaplaneerimine, võõraste inimestega suhtlemine, argumenteerimine), koolivälise õppe võimalust, iseenda oskuste avastamist ja nende rakendamise võimalust, aga ka teadmist teistest elutahkedest ja väärtustest, mida aktivistid kannavad, nagu hoolivus ja märkamine. Noored on avastanud, et andmise rõõm on suurem ja parem tunne kui saamisenauting.

HEA NÕU

Kogukonnapraktika eesmärk ei ole sundida kõiki ühiskonda teenima, vaid anda noortele ülevaade kodanikuühiskonna olemusest ja kodanikualgatusel. Kui oled ise veendunud, et vabaühendusel abiks käimine on õppeaine osana kasulik ja huvitav, eriti kui valida praktikakohaks huvipakkuv ühendus, on sul selles kerge veenda ka oma õpilasi.

7 Carol Wilsoni mudel Kristjan Otsmanni seletustega ajajuhtimise käsiraamatust „Hetk“, 2011.

Kui mõne õpilase vastuseis on ületamatu, võib anda talle alternatiivseid ülesandeid, et kodanikuühiskonna arutelu kogemus ei jääks saamata, nt teeb ta mõne uurimistöö kodanikualgatuse teemal, intervjuu või reportaaži klassikaaslaste tegevustest. Alternatiivid leiad programmi kodulehelt.

Kui õpilane aga juba tegutseb pikaajalise vabatahtlikuna mõnes organisatsioonis, ei pea ta minema teise organisatsiooni, kui ta seda just ei soovi, aga ta võiks oma vabaihenduses teha midagi uut ning õppida ja kogeda midagi lisaks sellele, mida ta juba teab ja oskab.

Praktikapäevik

Päevik aitab õpilasel olla praktikal tähelepanelikum, märgata olulisi detaile vabaihenduse töös ja iseenda juures, tuua praktikal tehtust ja nähtust välja olulise ja paigutada selle laiemasse pilti. Päevik on õpilasele tunnis abiks analüüsiülesandeid täites ning ka tulevikus, et meenutada praktikal omandatud oskuste ja teadmiste arengut. Päeviku abil saab õpetaja hinnata õpilase õpipädevust, tema oskust oma õpitulemusi analüüsida ja hinnata.

Päevik on eelkõige õpilase tööriist kogemuse mõtestamiseks, õpetaja roll on aidata noortel õppida selliseid töövahendeid kasutama.

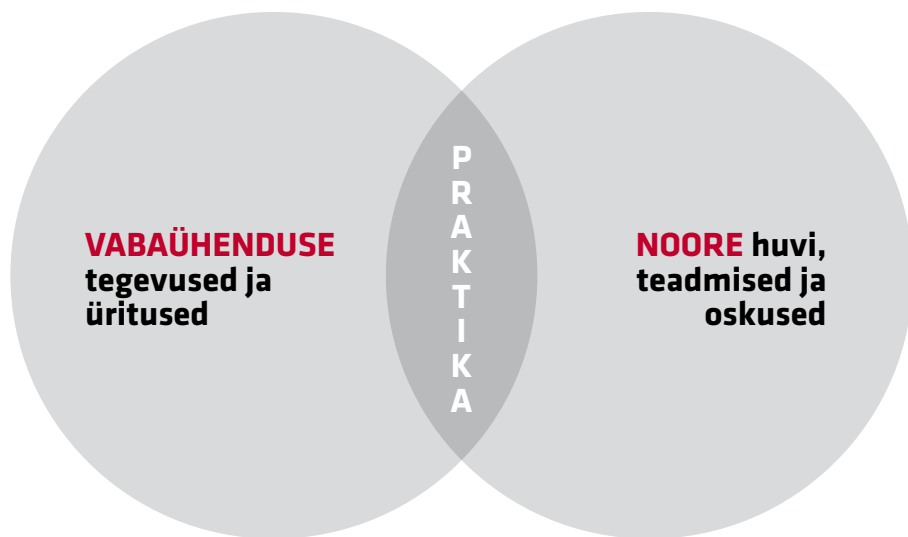
Õpetaja ülesanne praktikapäeviku täitmisel on:

- praktikapäevikut ja selle vajadust õpilasele lühidalt tutvustada;
- tuletada õpilastele meelde päeviku täitmise vajadust ja ärgitada päevikut täitma regulaarselt kogu praktika vältel;
- innustada õpilasi koolis toimuvate analüüsitegevuste käigus kasutama ka praktikapäevikusse tehtud märkmeid;
- võtta praktika sooritamise hindamisel arvesse ka praktikapäeviku täitmist.

Juhendaja ülesanne on samuti tuletada meelde ja ärgitada täitma, vajadusel aidata hea nõu ja mõttega selle täitmisel. Juhendajapoolselt hindamisest ja tagasisidestamisest loe lk-lt 37.

Juhendaja allkiri annab õpetajale kinnituse, et õpilane on praktikategevused lõpetanud; juhendaja tagasiside peegeldab õpilase panust vabaihenduse tegevustesse. Päevik ja selle sissekanded ei ole ainuke hindamiskriteerium, kuid see on üks osa, mis annab õpetajale olulist infot õpilase võtmepädevuste arenemise kohta. Pädevused peaksid kinnistuma ja täienema järeltegevustes (analüüsitunnid, kajastamine, osalemine teiste ühiskonnaõpetuse teemade aruteludes) ja seda õpetaja hindabki. Hindamise kohta loe pikemalt lk-lt 43-44.

Päeviku ja selle täitmise juhised leiad programmi kodulehelt.

Esimene kohtumine

Et noored saaksid vabaühenduste seast valida parima praktikakoha ja esimesest suhtlusbarjäärist üle saada, toimub kogukonnapraktika avalöögina noore ja praktikakoha juhendaja kohtumine. Selleks kohtumiseks võib olla vabaühenduste laat või külalistunnid, kus kõigil praktikakohti pakkuvatel vabaühendustel on võimalus end tutvustada. Kes ja kuidas seda korraldab, loe programmi kodulehelt.

Õpilase ülesanne on esimesel kohtumisel vabaühendustega uurida, mil määral ja kuidas ta saab oma eesmärgid ühes või teises vabaühenduses ellu viia. Vabaühenduse esindaja roll on aidata noorel mõlema poole huvid kokku viia ja ühisosa olemasolul selle välja tuua. Vahetatakse kontakte ja lepatakse kokku aeg sissejuhatavaks vestluseks vabaühenduses.

Õpetaja on selleks ajaks õpilased ette valmistanud, et nad teaksid, miks õpetaja selle programmi on ainekavasse võtnud, oleksid tutvunud praktikapäevikuga ning seadnud endale eesmärgid, samuti tutvunud praktikakohti pakkuvate ühingutega ja läbinud sissejuhatavad tunnid kodanikuühiskonna teemal.

Juhendajale

Esimesel kohtumisel lepivad noor ja juhendaja kokku praktika ajas ja võimalikes tegevustes, sh ka sissejuhatava vestluse ajas. Seejärel õpilased registreerivad ennast praktikale õpetaja juures.

Praktikal: juhendajale

Praktika vabäihenduses koosneb kolmest osast:

- sissejuhatav vestlus,
- praktikategevused,
- kokkuvõttev vestlus.

Iga järgnev etapp on eelmise loomulik jätk, mis kinnitab tehtut-kuuldu ja aitab noorel mõista vabäihenduste missiooni, kodanikualgatuse vajadust ja sisu, aga ka noore enda panust ja tema võimalikku kohta kodanikuühiskonnas.

Juhata noor organisatsiooni sisse

Sissejuhatav vestlus on praktika avalööök, mis viiakse läbi kõigi juhendatavatega ning kus räägitakse vabäihendusest, praktikaeesmärkidest, kavandatavatest tegevustest, riskidest ja töötervishoiust. Vestlused võivad kesta kuni 1,5 tundi ja neid on hea pidada praktikategevustest eraldi.

Vestluse käigus leppige kokku käitumisreeglites, tutvuge, arutage ja kirjutage alla praktika hea tava leping (leitav programmi kodulehelt) ning juba sellel kohtumisel kujundage koos praktikaülesandeid, lähtudes sinu kavast ning õpilase eesmärkidest, oskustest, teadmistest ja võimalustest.

Praktika käigus peab õpilane täitma praktikapäevikut iga kord, kui ta sinu juures käib või midagi teeb. Tegevuse analüüsi arutate läbi koos, seejärel paneb õpilane selle kirja, kuid võib toimida ka vastupidises järjekorras. Pea meeles, et oled päeviku täitmise juures mitte kontrollivas, vaid juhendavas rollis.

Vestledes saad sind abistama tulnud õpilasega lähemalt tuttavaks, tutvustad talle põhjalikult oma organisatsiooni ja plaanid, kuidas praktika koos üles ehitada. Vestluse teemad võiks olla niisugused:

- üksteisega tutvumine, ülevaade vabäihendusest;
- õpilase praktikaeesmärgid (mida ta tahab praktika lõpuks saavutada?);
- ühenduse ja juhendaja praktikaeesmärgid (mis on teile praktika lõpptulemusena oluline?);
- praktikategevused, sh praktika kajastamine;
- praktika ajakava;
- riskid (mis võib minna valesti ja kuidas seda vältida?);
- töötervishoid ja -ohutus;
- kokkuleppelised reeglid ja põhimõtted;
- praktikapäevik;
- muud teemad, mida peate vajalikuks sel kohtumisel arutada.

Tutvumine vabauhendusega

Räägi noortele vabauhendusest lähemalt: selle missioonist, eesmärkidest, olulisimast tegevusest, struktuurist (töötajatest, liikmetest, vabatahtlikest), rahastamisest, igapäevatööst, suurimatest õnnestumistest, muredest jms. Püüa vältida pikka loengut, pigem uuri, millest õpilased tahavad rohkem teada.

Ärgita küsima, arvamust avaldama, kaasa mõtlema. Kindlasti tekib praktika ajal teisigi sobivaid hetki, mil saab teemaks võtta organisatsiooni inimeste rollijaotuse ja vastutusala, eelarve, rahastamisviisid, majandus- jt aruanded.

Selgita, mida tähendab teile vabauhenduseks olemine, milliseid võimalusi see annab ja milliseid kohustusi paneb ning miks tegutsete just vabauhendusena. Too näiteid teistest sarnastest ühingutest. Selgita, mis on teiesarnaste organisatsioonide roll ühiskondlike probleemide lahendamisel ja kodanikuühiskonnas laiemalt.

HEA NÕU

Eesmärgid ja tegevused paika

Pea silmas, et õpilaste ootused praktikale on erinevad ja oma isiklikud eesmärgid on nad juba enne kohtumist praktikapäevikusse kirja pannud. Selgita õpilastele, mida tahad programmis osaledes ära teha (tegevused, mis panid kirja praktikat ette valmistades) ja mida head saab sellest ühing.

Eesmärk

Õpitulemuste planeerimine

Tegevuste planeerimine

Motivatsiooni ja lähteteadmiste kaardistamine

Teostus

Eesmärkide ülevaatamine

Teostus

Refleksioon (tegevuste analüüs, eneseanalüüs, tagasisidestamine)

Õpitulemuste hindamine

Järeldused

Seejärel rääkige läbi, milliste tegevuste juures ja kuidas saavad õpilased abiks olla, ja arutage, milliseid nimetatud praktikaeesmärke saab ühe või teise tegevuse või ülesande juures täita. Jälgi, kas eesmärkide ja tegevuste põhjal kujuneb õpilastest väiksemaid rühmi, kes saaksid konkreetsete ülesannete kallal koos tegutseda. Viimane annaks õpilastele ka meeskonnatöö harjutamise võimaluse. Pange koos kirja võimalikult detailne plaan iga rühma või õpilase

praktika sisustamiseks. Võtke ette ka programmi oodatud õpitulemused – kas praktikategevustega õnnestub need saavutada?

Ajaline raam

Leppige kokku tegevuste ajakava: mis kuupäevadel ja kellaegadel mida tehakse, kohustuste tähtajad, kokkuvõtva vestluse aeg. Enamasti sooritab õpilane praktikat koolivälisel ajal – pärastlõunal, õhtuti, nädalavahetustel, koolivaheaegadel. Aegu paika pannes püüa olla paindlik ja avatud, sest paljud õpilased peavad arvestama ka teiste kohustustega, transpordivõimalustega või muude kitsendustega.

Kui teie ühing tegutseb kaugtööna, püüa siiski tegevusi kavandada nii, et õpilased sooritavad tegevusi ühenduse tavapärasel töökeskkonnas, ühingu ruumides või vahetus aktiivses suhtluses meeskonna või sinuga (sh töö kontorist väljas). Silmast silma kohtumisi peab toimuma vähemalt kaks – sissejuhatavaks vestluseks ja kokkuvõtva vestluseks praktika lõpus.

HEA NÕU

Kajastamine

Sissejuhataval vestlusel arutage läbi ka praktika avalikkusele kajastamine, sest selle kaudu saab ühingu tegevust laiemalt tutvustada ning julgustada ka teisi noori, ühinguid ja koole rohkem koostööd tegema. Lase õpilastel välja pakkuda häid võimalusi, kuidas praktikat jäädvustada ja laiemalt kajastada: blogi pidamine, sissekanded ühenduse Facebooki-lehel, artikkel kohalikkude lehte, intervjuu, fotokajastus, intervjuu, koomiks jne. Praktika jäädvustamisega võib põhjalikumalt tegeleda ka üks või paar teie ühendusse tulnud õpilast, keda huvitab näiteks kommunikatsioon ja (sotsiaal)meedia.

Kajastamine ei pea piirduma kogukonnapraktikal tehtu/tehtava kirjelduse ja analüüsiga, vaid võib väljenduda ka ühenduse tegevusega seotud ühiskondliku probleemi lahtimõtestamisena.

HEA NÕU

Ohutus

Võta aega mõelda, millised on töökeskkonnaga kaasnevad riskid ja kuidas sa neid haldad (enamasti ohutusjuhendamise abil). Noored võivad olla ühtaegu nii kogenematud kui ka uljad, mis võib viia õnnetusteni. Samas tuleb praktikante ka usaldada ja neile vastutust jätta. Räägi noortega võimalikud ohud ja käitumismudelid läbi.

Kaasa ja juhenda

Praktika ajal pea kinni juhendamise kuldreeglitest (vt altpoolt) ja omavahe- listest kokkulepetest ning hoiä meeles programmi oodatud õpitulemusi – nii hoiad tööeetikat kõrgel ning töötate koos läbimõeldult ja eesmärgistatult. Aeg- ajalt küsi järele, kas õpilased saavad oma ülesandest aru ja kas nad vajavad infot või muud abi. Paku neile abi ka siis, kui neil näib olevat kõik hästi ja kontrolli all, kuid jäta õpilastele ka piisavalt iseseisvalt tegutsemise vabadust – lase õpi- lastel endale jõukohased ülesanded ise ära teha. Võid neid julgustada ka abi küsima, aga ära tee nende eest tööd ära.

Noor tahab praktilal olla ühingule toeks, mitte koormaks ega kasutu. Jälgi, et igal õpilasel oleks piisavalt tööülesandeid, millega ta saaks tegelikult abiks olla ja ühingu töösse panustada. Taga praktika mitmekesisus ja vaheldusrikkus erinevate töövormide ja meetoditega. Mõni tegevus olgu lihtsam ja väikese ajakuluga, teised pingutust ja aega nõudvamad.

Leia igale õpilasele tema õpieesmärkidele, huvidele ja võimetele lähedasi ülesandeid; suuna ja toeta õpilast tegevuses; hoolitse selle eest, et keegi ei jääks kaasamata ega kaotaks järge ja motivatsiooni, anna õpilastele tehtu eest tagasi- sidet.

Põhirõhk olgu kindlasti nn käed-külge-kogemusel – tegevustel ja ülesan- netel, kus õpilane saab oma oskusi ja teadmisi vabaühenduse ja kogukonna heaks rakendada ning ise midagi kasulikku juurde õppida. Anna õpilastele võimalus harjutada meeskonnatööd, panustada mõnda loomingulisse tege- vusse ja proovida, kuidas õnnestub uue tegevuse algatamine ja juhiroll selle elluviimisel. Püüa õpilases tekitada tahe jääda teie ühendusega seotuks ja selle tööst ka edaspidi osa võtta.

Praktikakogemuse kujundamisel peaks juhi vastutus olema õpilasel. Sellegipoolest on tõenäoline, et varasema õppijakogemuse tõttu kipub õpila- ne võtma pigem passiivse rolli ning ootama suunamist ja ohjade haaramist juhendajalt. Sellisel juhul julgusta õpilast olema aktiivne ja kasutama ära võimalust ise praktika sisustada, kuigi koos juhendajaga ja programmi seatud raamistikus.

Juhendamise kuldreeglid

- Ole julgustav ja positiivne. Loo hea õhkkond, et õpilane ei tunneks end üleliigse ega võõrana, vaid oodatud, kuigi ajutise meeskonnaliikmena.
- Aita õpilasel olla teie ühendusele kasulik ja abiks, mitte koormaks.
- Ole kohal. Nii füüsiliselt kui ka vaimselt.
- Pea kinni kokkulepetest.
- Ole avatud ja valmis küsimustele vastama.
- Innusta passiivseid.
- Ole õpilase jaoks alati olemas.

OLULINE

Vabadus, see on teadagi ka vastutus – ja on oluline, et õpilane oma praktika juhina mõistaks, et algav praktikakogemus tuleb suuresti tema enda ja teie koostöö nägu. Nii et ülaltoodud kuldreeglid tulevad kasuks ka temale. Pane need seinale hea tava kõrvale.

Tee tähelepanekuid ka iseenda käitumise ja töökorralduse kohta – ilmselt märkad juhendamise käigus ja õpilaste abiga oma töötavade juures mõndagi huvitavat ja tähelepanu väärivat.

Iga õpilasele antava tegevuse puhul peab talle selgitama selle vajalikkust, pärast tegevuse lõppemist teda tänama ja rõhutama tema panuse olulisust – see lisab teie koostöösse positiivset suhtumist ja tal tekib tahe juurde uuesti tulla ka pärast kogukonnapraktikat, olgu siis vabatahtliku või töötaja rollis.

OLULINE

Eesmärk

Õpitulemuste planeerimine

Tegevuste planeerimine

Motivatsiooni ja lähteteadmiste kaardistamine

Teostus

Eesmärkide ülevaatamine

Teostus

Refleksioon (tegevuste analüüs, eneseanalüüs, tagasisidestamine)

Õpitulemuste hindamine

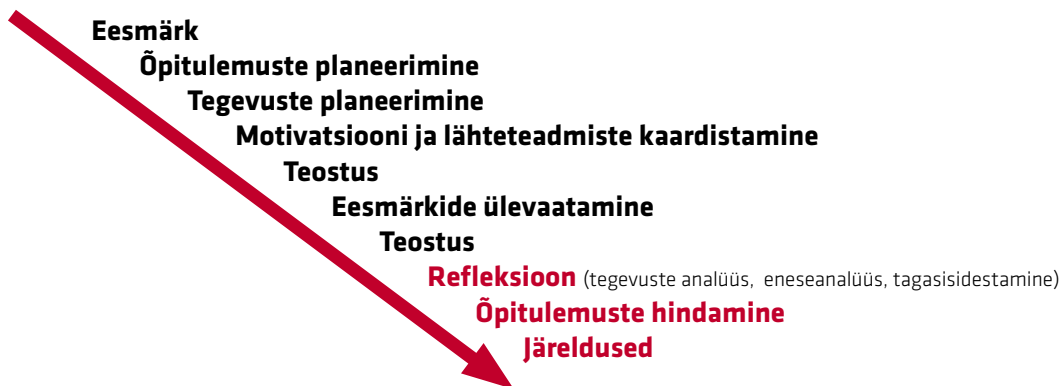
Järeldused

Võta kokku ja tagasisidesta

Kokkuvõtva vestluse eesmärk on analüüsida kogemust ja seda vastastikuse tagasiside abil mõtestada.

Kindlasti ei saa kokkuvõtvat vestlust ära jätta või piirduda ainult päevikuisse allkirja andmisega, sest siis ei kinnistu õpikogemus ning noorel võib jääda vastuseta küsimusi. Nii nagu iga ülesanne peab olema selgelt lõpetatud, peab seda olema ka töökogemus sinuga. Leidke kindlasti aega kokkuvõtva vestluseks praktika lõpus. Tooge mõlemad välja oma tähelepanekud, olulisemad õppimiskohad, soovitusel. Tagasisidestamise kohta loe altpoolt.

Enne kokkuvõtva vestluse tuleta õpilasele meelde, et ta võtaks kindlasti kaasa täidetud praktikapäeviku. Samuti maini, et ootad huviga tema tagasisidet organisatsiooni töö kohta ja soovitusi selle parandamiseks. Nii annad õpilastele märku, et nad end kohtumiseks ette valmistaksid ning et nende arvamus läheb ühingu korda.

Võta enne ka ise aega, et end juba tehtud töö eest teenitult kiita ja kokkuvõtva vestluseks valmistuda – viimast on märksa lihtsam läbi viia, kui oled enda jaoks teinud järeldused praktika juhendamise ja selle jooksul ühingu saavutatud tulemustest.

Olenevalt sellest, kui palju teie ühenduses õpilasi praktikal oli, arvesta vestluseks 1,5–2 tundi. Kui sul oli mitu õpilast ja nad täitsid eri ülesandeid ning osalesid eri üritustel, on mõttekam pidada kokkuvõtva vestlused eraldi. Kutsu kokkuvõtva vestlusele ka teisi vabaühenduse töötajaid, kellega õpilased praktikal lähemalt kokku puutusid, kui see sinu arvates suurendab vestluse väärtust ja õpilast ei häiri.

Kuidas hinnata, kas õpilane on praktika läbinud edukalt, kas ta õppis midagi vajalikku? Esiteks on hindamisel vaja vaadata seda, kas ta on täitnud oma eesmärgid; teiseks seda, kas ta on mõistnud oma panuse mahtu ja olulisust, ja kolmandaks, kas praktika jooksul on õpilase pädevused arenenud (kontrolli seda koos õpilasega). Päevikut võid vaadata, olemaks kindel, et õpilane on vabaühendusega seonduvast õigesti aru saanud, aga ära hinda kirjapandut! Pigem ole toetav ja uuriv.

Kuigi olulisim tagasiside noorele on see, mille ta ise oma tegevuse kohta annab, on ka juhendajalt vaba õpilase praktikasooritusele kirjalikku kommentaari (ja allkirja). Seda loeb ühiskonnaõpetuse õpetaja ja lisaks võib hinnang õpilasele kasuks tulla tulevases elus. Paljudele tööandjatele (ja nt ülikooli astudes komisjonile) on noorte vabatahtlik tegevus või praktika vabaühenduses oluline näitaja, et noor inimene on sotsiaalselt aktiivne ja tal on eelnev töökogemus.

Kirjaliku tagasisidena oodatakse sinu hinnangut järgmise kohta:

- milline oli praktika sooritamisel noore panus (mida tegi ja kuidas su ühendust edasi viia aitas – too kindlasti välja tema panuse olulisus);
- kuidas praktikant oma ülesannetega hakkama sai;
- kuidas hindad noore pädevuste arengut ühise aja jooksul (lähtudes programmi oodatud õpitulemustest, loe lk-lt 45);
- millised soovitusel annad edaspidiseks.

Lähtu oma hinnangus samuti hea tagasiside põhitõdedest, mis on toodud allpool.

Kahepoolel nõusolekul võid talle kirjutada ka soovituskirja ülikooli või tööle saamiseks.

Küsi tagasisidet ka endale. Selleks on oluline läbi mõelda, millele sa tagasisidet tahad ja millele mitte, anna sellest noorele sõbralikult teada.

Kui praktika alguses või ajal leppisite kokku veel teisigi viise kogukonna-praktika kogemuse või sellega seonduva analüüsimiseks või sellest teavitamiseks, vaadake ka see veel üle ning mõelge välja plaan, kuidas infot levitada. Viimase jaoks kasutage oma liste, võrgustikke ja tuttavaid, et jõuda nendeni, kes võiksid teie, sinu ja õpilase, praktikakogemusest inspiratsiooni ja julgustust saada, üht-teist kasulikku õppida ja praktikal teie loodud – ideed, algatust, töövahendit – edasi arendada ja rakendada.

Tagasiside põhitõed⁸

- Pidev ja teadlik tagasiside andmine on hea tulemuse eeldus, kuna mõjutab töö tulemust 70–80% ulatuses.
- Tagasiside saajad hindavad enim tagasisidet oma kolleegidelt. Tagasisidet andes ja küsides jääge mõlemad meeskonnaliikme rolli, siis on tagasiside konstruktiivsem, reaalsem ja kergemini vastuvõetav.
- Tagasisidet andes on oluline vältida sildistamist, tuleb täpselt kirjeldada märgatud tegevust või saavutust (see annab märku tähelepanelikust vaatlemisest), õpilase panust vabaühendusse. Kui võrdled, siis konkreetse õpilase arengut, õpitud oskusi, mida märkasid, hoiakute muutumist. Välti absolutiseerimist (ära kasuta: mitte kunagi, alati jt). Peegelda reaalsust, et ka õpetaja saaks aru, kuidas õpilane sinu juures arenes.
- Õppimist soodustab positiivne tagasiside: tunnustus ja emotsionaalne toetus. Inimene õpib ainult seal, kus ta õppida tahab, ta tahab sult kuulda, mida head te olete koos teinud ja mida te mõlemad oma eludesse kaasa võtate. Pisivigadele osutamise ei tekita õppimistahet. Kui soovid suunata tähelepanu kellegi nõrkustele, julgusta teda mingis suunas arenema.
- Kui tuleb siiski anda negatiivset tagasisidet, on kõige mõistlikum öelda otse, ilma keerutamata. Kasuta konstruktiivset olukorra kirjeldust. Ole hooliv.

OLULINE

⁸ Lisaks saab tagasiside kohta lugeda koolitaja ja *coach*'i Raimo Ülavere blogist: <http://www.mindsweeper.ee/2013/10/16/kogu-tode-tagasisidest/>.

Juhendaja tagasiside aitab noorel õppida omaenda kogemusest – tagasiside andja ei ütle, mis on hästi või halvasti, vaid aitab inimesel endal järeldusele jõuda, kasutades nt järgmisi küsimusi.

- Mida tahtsid praktikaga saavutada? Millised olid olulisimad eesmärgid, mille olid endale seadnud?
- Kuidas läks? Mis läks hästi? Mis võinuks paremini minna? Mis põhjustel nii läks?
- Millised isiklikest praktikaeesmärkidest täitsid enda arvates täielikult, millised osaliselt? Millised jäid seekord teostamata?
- Millised programmi oodatud õpitulemustest õnnestus sul oma praktikaga saavutada, millised mitte? Millised oodatud õpitulemustest olid sulle endale olulised saavutada?
- Milliseid tugevaid külgi enda juures märkasid? Millistest oskustest ja teadmistest tundsid puudust?
- Milliste teemadega praktikal kokku puutusid, mida oled õppinud ka ühiskonnaõpetuse aines? Kuidas aitas kogukonnapraktika ühiskonnaõpetuse tunnis õpitavast paremini aru saada?
- Milliseid olulisi tähelepanekuid tegid meie vabaaühenduse tegevuse ja töökorralduse kohta? Mida peaks ühendus tegema teisiti, mida rohkem, mida vähem, et tegevus oleks paremini korraldatud ja tulemuslikum?
- Kuidas jäid rahule minu juhendamisega? Kuidas oleksin saanud rohkem toetada?
- Mida teeksid teisiti, kui peaksid uuesti kogukonnapraktikale minema?
- Mida praktikalt saadud uute teadmiste ja oskustega edasi ette võtad?
- Kas ja kuidas võiksite tulevikus veel omavahel koostööd teha?

Koolis: õpetajale

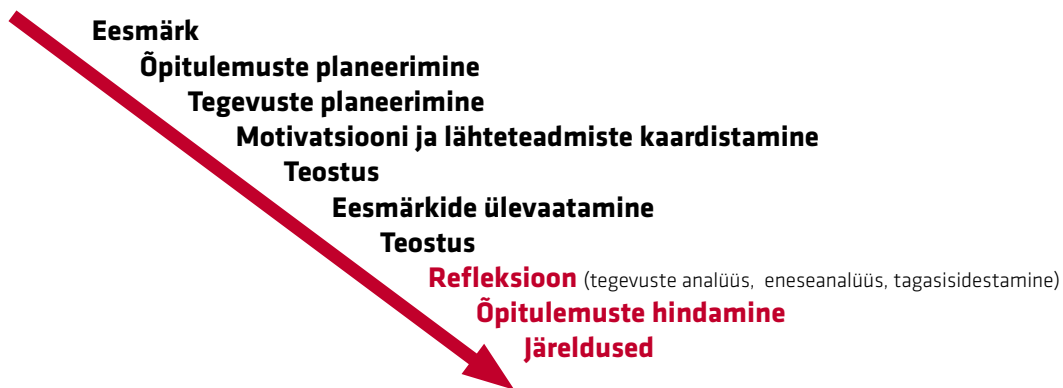
Jälgi ja analüüsi

Et saada ülevaadet, milliste ühiskonna tahkude ja valdkondadega hakkavad õpilased ühendustes kokku puutuma, uuri neilt, millistesse ühendustesse nad on end praktikale registreerinud ning millega neis tegelema hakkavad. Sellest lähtuvalt võid paluda tundides aeg-ajalt tuua näiteid oma praktikakoha (või ka nt vabatahtliku tegevuse) kohta ja seoseid tunnis käsitletava teemaga.

Praktika perioodil võib igas ühiskonnaõpetuse tunnis ette võtta refleksiooniminuteid, mil õpilased annavad lühikese ülevaate, kuidas neil praktikal läheb, kas kõik edeneb või kas on küsimusi või probleeme, mille juures on vaja õpetaja nõu või abi.

Julgusta õpilasi kaasa rääkima ka teistel päevakajalistel ühiskonnateemadel, panustama oma teadmiste ja kogemustega, millega nad praktikal kokku puutuvad, ja seo need aktuaalsete tunniteemadega.

Praktikategevuste järel mõtestavad õpilased ühiskonnaõpetuse tundides kogukonnapraktikal kuulnud-nähtut, praktikaülesannete täitmisega vabaühenduse ja kogukonna heaks antud panust, arutlevad vabakonna ja vabatahtliku tegevuse üle ning analüüsivad oma kodanikuhariduslikke pädevusi.

Õpetaja roll praktika järelanalüüsil on väga oluline. Just õpetaja loob õpilaste jaoks üldpildi:

- juhhib analüüsi algusest lõpuni, jälgides selle terviklikkust ja sobivust igale õpilasele;
- suunab ja toetab nii, et analüüsi eesmärkideni jõuab iga praktikal käinud õpilane;
- vajadusel leiab õpilasega nõu pidades õpilasele sobivama viisi oma kogukonnapraktika kogemust analüüsida;
- annab õpilasele kogukonnapraktika sooritamise kohta sõnalist tagasisidet ja paneb koondhinde/arvestuse.

Analüüsimeetodeid valides ja kasutades pea silmas ka oodatud õpitulemusi ja õpilaste isiklike eesmärgi ning jälgi, et õpilane saaks vähemalt põgusalt analüüsida ka nende saavutamist.

Kodanikuühiskonna teemal arutlemiseks võib lasta õpilastel välja pakkuda viise, kuidas võiks ühe või teise ühiskondliku probleemi lahendamisel toimida sektorite koostöö – mismoodi saavad korruga panustada avalik, äri- ja vabasektor. Käsitleda saab siinkohal lisaks ka avalike teenuste delegeerimist, hea valitsemise põhiväärtusi, ressursside probleematikat jms.

HEA NÕU

Nii saavad järelanalüüsi tundides alata arutelud sotsiaalsete suhete ja institutsioonide teemal, nt kuidas erinevad vabaühendused ja kodanikud saavad kodanikualgatusega aidata kaasa ühiskonna sidususe suurendamisele, rahvusvähemuste õiguste eest seismisele, normide ja väärtushinnangute kujundamisele jne.

Kutsu analüüsitundi noorte juhendajad, võimalusel kaasa nad analüüsiprotsessi sellisel kujul, et tekiks diskussioon sinu, juhendajate ja noorte vahel kogukonnapraktika ajal kõnetanud teemadel. Korralda mitu väikest seminari või üks suur või tee grupitöö vms. See võib võtta rohkem aega, aga kui teemaks valida mitte praktikategevused ise, vaid olulise ühiskondliku probleemi mõtestamine, millega üks või teine vabaühendus tegeleb, ning lõpetada aruteluga inimese aktiivsest rollist selle küsimuse lahendamisel, saab selle põhjal koostada aine- ja teemaülese kontrolltöö.

Analüüsimeetodid

Et õpilased kogukonnapraktikal kogetule terase pilguga tagasi vaataksid ning oma kogemuse üle huviga arutleksid, on vaja leida õpilastele pingutust nõudvad, kuid meeltnööda meetodid. Selleks tasub õpilastega nõu pidada ja lasta need neil endil välja pakkuda (nt ajurünnakul). Õpilaste ja õpetaja väljapakutud tegevuste seast valige koos välja vähemalt kaks analüüsi eesmärkide täitmist võimaldavat meetodite komplekti, millest iga õpilane valib talle sobivama.

Meetodid peavad olema piisavad kogukonnapraktika analüüsi eesmärkide täitmiseks ja nende seas peab olema eri tüüpi meetodeid, mis on huvitavad, meelepärased ja harivad nii õpetajale kui ka õpilastele. Need meetodid

- on mitmekülgset arendavad ja vastuvõetavad või kohandatavad erinevatele inimestele;
- innustavad ja võimaldavad loovat ja mängulist lähenemist, iseseisvat ja meeskonnatööd;
- annavad võimaluse jagada oma kogemust ja mõtteid kaasõpilaste, õpetaja(te) ja juhendaja(te)ga;
- annavad võimaluse hinnata oma ja teiste klassikaaslaste praktikakogemust;
- lubavad oma praktikakogemust ka jäädvustada ja kajastada (kirjalikus, pildi-, heli- või videovormis).

Näiteid leiad programmi kodulehelt, neid võib omavahel kombineerida ja mõelda koos õpilastega välja enda omad. Viimase puhul võib tulla välja väga huvitav ja õpilasi kaasahaarav projekt, mille plaanisel jälgige omalt poolt selle pedagoogilist väärtust.

Hindamine ja tagasiside noorele

Kuidas hinnata, kas õpilane on praktika läbinud edukalt, kas ta õppis midagi vajalikku? Esiteks on hindamisel vaja vaadata, kas ta on täitnud oma eesmärgid; teiseks, kas ta on mõistnud, millise mahu ja olulisusega oli ta panus vabaühenduse tegevusse, ja kolmandaks tuleb koos õpilasega kontrollida, kas praktika jooksul on tema pädevused arenenud.

Hindamine on arvestuslik ja peab sisaldama ka sõnalist tagasisidet (kirjalikult) õpilase õppimise edukuse kohta. Lähtu oma hinnangus tagasiside andmise põhitõdedest, vt lk 39.

Hindamisprotsessis saavad osaleda õpilane, juhendaja, õpetaja ja kaasõpilased. Hindamisel on kõige suurema kaaluga õpilase eneseanalüüs ja hinnang oma pingutusele ja pühendumisele praktika ettevalmistamisel, praktikaülesannete täitmisel ning praktikakogemuse analüüsimisel ja mõtestamisel. Kindlasti ei tohi õpilaste kogemusi võrrelda, pidades mõne panust teise omast olulisemaks. Õpetajal ei pruugi olla parim ülevaade praktikal toimunust ning noored võivad hinnanguid pidada ebaõiglaseks.

Vabatahtlik tegevus ja kodanikualgatus on valdkond, kus väline hindamine on subjektiivne, hinnata tuleks ainult arengut ja omandatud oskusi (argumenteerida, aega plaanida, ühiskonnaõpetuse teemasid siduda). Enesekontrolliks kasuta õpitulemusi lk-lt 45.

Hindamisel võib lähtuda järgmistest aspektidest.

Õppimise kavandamine ja juhtimine

- Kas õpilane on oma praktika kujundamisel lähtunud oodatud õpitulemustest ja mil määral on ta neid praktikal täitnud?
- Kas ja mil määral on õpilane endale praktikaks seatud eesmärgid saavutanud?

Praktikale pühendatud aeg

- Mitu tundi oli õpilane praktikaga hõivatud?
- Mitmel nädalal õpilane praktikal käis?

Praktikakogemuse salvestamine ja mõtestamine

- Kas õpilane on täitnud praktikapäevikut?

Praktikakogemuse jagamine ja analüüs

- Kas õpilane osales praktika järelanalüüsis vabaühenduses ja ühiskonnaõpetuse tunnis? Kui aktiivselt ja sisukalt ta seda tegi?
- Kui õpilane oskab analüüsida saadud kogemust ja teha järeldusi?
- Kas õpilane oskas siduda praktikakogemust kodanikuühiskonna teemaga?
- Kas õpilane oskas siduda kodanikuühiskonna teemat teiste ühiskonnaõpetuse teemadega?

Juhendaja, kaasõpilaste ja õpilase enda hinnang

- Kuidas on õpilase pühendumist ja püüdeid hinnanud tema juhendaja?
- Kuidas hindasid õpilase praktikat ja kogemuse analüüsi kaasõpilased?
- Kuidas hindab õpilane ise oma pingutust ja tööd praktika sooritamisel?

ÕPITULEMUSED

Programmi eesmärkidest lähtuvalt peaks õpilane kogukonnapraktikal omandama allpool nimetatud hoiakud, teadmised, oskused ja kogemused.

Pädevuste kohta loe lk-lt 54-56.

Sotsiaalsete ja kodanikupädevustega seotud õpitulemused

- Õpilane on kokkulepetest kinni pidanud ja võetud kohustusi vastutustundlikult täitnud.
- Õpilane on töötanud iseseisvalt ja meeskonnaliikmena.
- Õpilane on praktika käigus rakendanud ja väljendanud kriitilist mõtlemist, analüüsi- ja põhjendamisoskust.
- Õpilane teadvustab end kodaniku ja ühiskonnaliikmena, kellel on võimalus ühiskonna arengut ja oma elukeskkonnas toimuvat mõjutada ning teda puudutavates küsimustes kaasa rääkida (sh oma tegevusega) ning kes mõistab varasemast paremini, kuidas seda teha kodanikualgatuse kaudu.
- Õpilane väljendab huvi laiema kogukonna probleemide lahendamise vastu.
- Õpilane mõistab paremini vabaühenduste olemust, toimimist ja rolli ühiskonnas.
- Õpilane on teinud oma kogukonnale kasulikke tööd ja mõistab, et sai vabaühendust abistades vabatahtliku töö kogemuse.

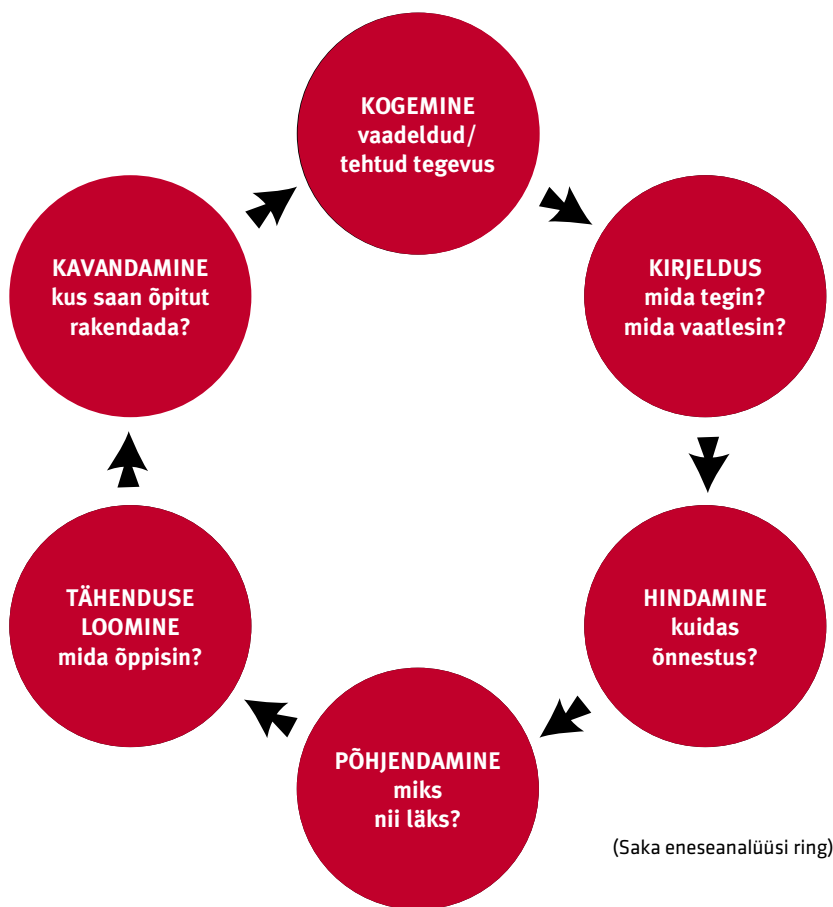
Algatusvõime ja ettevõtlikkusega seotud õpitulemused

- Õpilane on kujundanud oma praktikat aktiivselt ja läbimõeldult.
- Õpilane on olnud kaasatud loovat lähenemist nõudvatesse tegevustesse ja neisse oma ideedega panustanud.
- Õpilane on tegevusi kavandanud, algatanud, ellu viinud ja analüüsinud.
- Õpilane on oma praktikategevuste käigus üles näidanud püsivust ja tahtekindlust.
- Õpilane on eesmärgi saavutamiseks otsinud vajaminevat abi ja juhendamist.
- Õpilane on püstitatud eesmärgi elluviimisel kavandanud ja prioriseerinud tegevusi ning vahendeid, seadnud vahe-eesmärke ja tegutsenud tulemuslikult.
- Ebaõnnestumise korral on õpilane oma tegevust hinnanud, analüüsinud ja korrigeerinud.

Õppimisoskusega seotud õpitulemused

- Õpilane on oma õpiprotsessi eesmärkidest lähtuvalt planeerinud.
- Õpilane on võtnud oma õppimise eest vastutuse.
- Õpilane on rakendanud koolitundides (sh ühiskonnaõpetuse aines) õpitud.
- Õpilane on oma õpitulemusi (sh saavutusi ja ebaõnnestumisi) hinnanud ja analüüsinud.
- Õpilane teadvustab varasemast selgemini oma tugevaid ja nõrku külgi.

Pärast: juhendajale ja õpetajale

Refleksioon

Kuigi tundub, et tegevused on tehtud ja oleme valmis uuteks, on ka juhendajatel ja õpetajatel siiski hea tehtule tagasi vaadata, seda analüüsida ja teha järeldusi nii lühiajalises perspektiivis ja isiklikul tasemel (mis see mulle andis, kuidas kogetut kasutan, mida teen järgmine kord teisiti) kui ka pikemaajalises

perspektiivis ja laiale pildile vaadates (kuidas saan oma oskusi parandada, kuidas saan kogetut kasutada vabäühenduse arendamisel, mis see andis mu kogukonnale jne).

Refleksioon kogukonnapraktikas on kahe-etapiline: elektrooniline tagasiside EMSLile ning sama piirkonna õpetaja(te) ja juhendajate järelkohtumine.

Elektroonilise tagasiside abil saab mõõta programmi õnnestumist, toimimist, kasutatavust ja mõju pikemas perspektiivis, selle käigus võib vastaja teha ka eneseanalüüsi. Elektroonilist tagasisidet annavad ka noored. Kolme grupi (noorte, juhendajate ja õpetajate) arvamuse koosmõju laseb hinnata programmi õnnestumist eri piirkondades, hinnata hariduslikku efekti (kas noored on saanud programmist uusi teadmisi, hoiakuid ja oskusi) ning seda, kas kogemus on mõjutanud nende elu ja valikuid.

Järelkohtumisel jagatakse kogemusi ning panustatakse ühisloomesse, kogukonna käitumismustrite muutustesse. Kes ja kuidas seda kohtumist korraldab, loe programmi kodulehelt.

Nii antakse endale ja teistele tagasisidet, mis kujunes raskeks, mis oodatust lihtsamaks, milliste küsimustega õpilased juhendajate/õpetajate poole pöörusid, mis teemad neid kõnetasid ja kuidas võiks kogukonnapraktika ainetema-dega paremini siduda, ja jagatakse muid olulisi tähelepanekuid, millest oleks kasu kogukonnapraktika arendamisel ja rakendamisel uutes kogukondades. Siis saab teha järeldusi ja minna vastu uuele kogemusele.

Kajastamine

Kajastamine on samuti oluline osa õppeprotsessist, kuna aitab osalejatel teadvustada tehtut ja õpitut, teavitades sellest samal ajal kaasõpilasi, kogukonna liikmeid ja ühiskonda laiemaltki. Kajastamine olgu noore enda loovtöö, mille eest teda ei hinnata, vaid tema tegutsemist peaks motiveerima soov õppida tundma kommunikatsiooniprotsesse.

Praktikal käinud noorte vahetu kogemuse kaudu tutvustatakse vabäühenduste tegevust kaasõpilastele ja kogukonnas laiemalt (sh kogukonnapraktika juhendajad, teised noored, lapsevanemad, õpetajad) ning julgustatakse noori vabatahtlikuna kogukonna heaks panustama.

Õpetaja ja juhendaja saavad õpilast aidata nt kohaliku meedia kontaktide leidmisel ja klassi veebikeskkonna mõtte tutvustamisel, julgustades ja juhendades õpilaste koostööd praktika kajastamisel. Teavitustööd võivad mõned õpilased teha praktika alternatiivina, siis peaksid nad fikseerima oma klassikaaslaste tegevusi praktika ajal ning andma ülevaate kogu hooajal toimunust. Praktikast teavitamise (selle jäädvustamise ja kajastamise) võimalusi on mitmesuguseid ning õpilane valib endale sobivaima(d) – soovitusi võib leida programmi kodulehelt.

Tunnustamine

Tunnustamine ei ole ainult diplom või „oled tubli“ ütlemine. Näita noortele, et sinu arvates olid nende teod väärtuslikud. Mõnedki neist on ennast tublisti ületanud, suurte ja väikeste tegudega hakkama saanud, aitavad vabaihendusi ka edaspidi, märkavad tänu sinule kindlasti rohkem ja küllap ühel päeval asuvad ka midagi paremaks muutma. Võid nende üle uhkust tunda!

Tunnusta noori avalikult – nii suureneb kogukonna kogemuse väärtus noorte endi ja nende perede ja sõprade silmis ning nii saavad ka nooremad õpilased teada, et teiste heaks tehtud tegu on hea ning väärib ühiskonna ja eakaaslaste silmis lugupidamist.

Õpetajana räägi tulemustest ise koolimeeskonnale, kutsu kolleege analüüsitundi või tee õpilastega lõpuesitlus. Juhendajana kajasta noorte tegevusi, tunnusta praktikante oma kodulehel. Meetodid leiad kodulehelt.

Räägi programmist sõpradele ja õpilaste vanematele – nii aitad arusaamal, et meie kogukonnas on aktiivsed noored, lennata kõrgemale ja kaugemale.

MIKS?

Kodanikuühiskonnast

Kodanikuühiskond on kõiki inimesi huvide ja võimete kohaselt kaasav osalusühiskond, mis hõlmab inimeste omaalgatuslikku koostööd oma huvide järgimiseks ning avalike asjade arutamises ja otsustamises osalemiseks⁹. Kodanikuühiskonnas on inimeste põhiõigused ja -vabadused kaitstud ning inimestel endil on võimalik teha koostööd selleks, et õiguste ja vabaduste eest seista. Teine teoreetiline vaatenurk paigutab kodanikuühiskonnaks ühingud, võrgustikud ja seltsid, kus inimesed avalike hüvede edendamiseks koostööd teevad, täiendades sellega avaliku võimu ning ärisektori tehtut.

Tugev ja demokraatlik ühiskond hoiab liikmed sotsiaalselt aktiivsetena, et kodanikud ja nende ühendused ning avalik võim saaksid töötada kokkulepitud põhiväärtuste heaks. Eesti põhiseaduses on selliste väärtustena nimetatud vabadust, õiglust ja õigust, sisemist ja välist rahu, ühiskondlikku edu ja üldist kasu ning eesti rahvuse ja kultuuri kestmist.

Viimastel aastatel on enam kasutuses ka termin „vabakond“, mis tähistab aktiivseid kodanikke, kogukondi ning kodanikke koondavaid vabaühendusi. Eesti kodanikuühiskond on tugevalt arenenud – iseloomulik on teiste Kesk- ja Ida-Euroopa riikidega võrreldes hea koostöö ja seadusandlik keskkond, tugev tugisüsteem ning positiivne meediakajastus¹⁰.

Kodaniku all ei mõelda kodanikuühiskonna kontekstis riigi kodakondset, vaid kõiki inimesi, kes on riigiga seotud ja sellega suhestuvad.

HEA TEADA

Vabaühendusi on väga erinevaid – inimesed võivad käia koos meelelahutuseks, eneseteostusvõimaluste otsimiseks ja eneseharimiseks, mõnele konkreetsele probleemile tähelepanu juhtimiseks ja lahenduste otsimiseks, teenuste parandamiseks ja ise nende pakkumiseks, piirkonna või konkreetse huvirühma õiguste eest seismiseks. Vabaühendused võivad olla olemuselt vabatahtlikud või ka professionaalsed organisatsioonid, millel on töötajad ning läbimõeldud strateegia ning tegevuskavad. Olulisemateks vabaühenduste rollideks peetaksegi teenuste arendamist, innovatsiooni, erinevate ühiskonnagruppide huvide eest seismist ning inimestevahelisest koostööst ja osalusest tulenevalt demokraatliku kultuuri tugevdamist.

9 EKAK, Eesti kodanikuühiskonna arengukontseptsioon (2002).

10 Vabaühenduste elujõulisuse indeks (USAID) (2013).

Kodanikuühiskonnas saab igäüks osaleda ja seda tugevamaks muuta, alustades oma elust ja oma kodust, töökohast ja kodupaigast. Igäüks saab järgida väärtusi, mis on tugeva kodanikuühiskonna jaoks tähtsad: olla hooliv, aktiivne, võtta vastutust, teha aeg-ajalt vabatahtlikuna midagi ka teiste, kogukonna heaks. Avalikult võimult – on see siis kohalik omavalitsus või riik – ootab kodanikualgatus toetust ning selliseid otsuseid, mis ei piira kodanikuvabadusi ja -õigusi, vaid pigem annavad kogukondadele juurde iseotsustamise õigust ning tegutsemise vabadust. Tugeva riigi alustaladeks on võimekas avalik võim, tugev ärisektor ning tegus kodanikuühiskond.

Sedasi on kodanikuühiskonna olemust ja sihte kirjeldatud „Kodanikuühiskonna arengukavas 2015–2020“¹¹ (lühendatult KODAR). Tugeva kodanikuühiskonna nimel tasub meil kõigil ühiselt pingutada – nii kodanikel, vabaühendustel, riigiasutustel kui ka valitsusel.

11 KODAR, „Kodanikuühiskonna arengukava 2015–2020“.

Kodaniku**haridusest**

Kui ühiskondlikult on kokku lepitud kodanikuühiskonna ideaalis, kus inimesed on aktiivsed ja hoolivad ning väärtustavad osalemist, tuleb sellise ühiskonna kujunemiseks ka tingimused luua. Osalemisvõimalustest üksi ei piisa ja vaja on, et inimestel oleks piisavalt oskusi ja tahtmist olla algatajaks ja eestvedajaks ning töötada selle nimel, et probleemid leiaksid lahenduse või et erinevate arvamuse ning huvidega oleks otsustamisel arvestatud. Sellele saab anda tõeke targa korraldatud kodanikuharidusega.

Kõik teadmised, oskused ja väärtused, mis on vajalikud aktiivse kodanikuna ühiskonnas osalemiseks, ja nende kujunemise protsess on kogumina kodanikuharidus. Kodanikuhariduse tulemuslikkus väljendubki muu hulgas kodanike aktiivsuses ja osalemises. Kui loome teadlikult piisavalt võimalusi selleks, et me inimesed on aktiivsed ning tahavad, saavad ja oskavad aruteludes ja lahenduste loomises osaleda, saab ühelt poolt kodanikuühiskond tugevamaks, teisalt ka demokraatlik kultuur kestmaks.

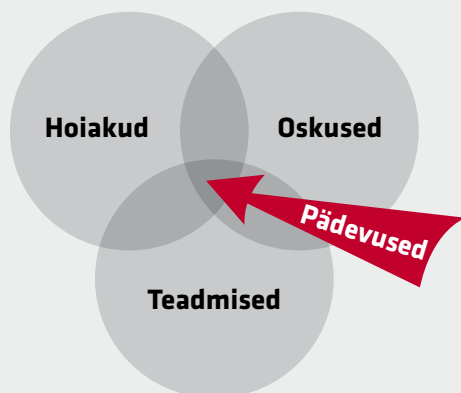
Kodanikuna haritud inimene soovib, saab ja oskab oma elu juhtida, ühiskonnaelu mõjutada ja otsustes kaasa rääkida ning on seeläbi otseselt seotud vabatahtliku tegevusega, teisisõnu on tal nii tahe, võimalused kui ka pädevus teostada end kogukonna täieõigusliku liikmena.

HEA TEADA

„Pädevuse“ all mõtleme teadmiste, oskuste ja suhtumiste kogumit. Mõiste „võtmepädevus“ (ingl *key competence*) viitab millelegi, mis on igas eluvaldkonnas vajalik ning toetab inimese eneseteostust, sotsiaalset ühtekuuluvust, kodanikuaktiivsust ja tööalast konkurentsivõimet. Üha laialdasemalt on hakatud rääkima, et ka noored vajavad võtmepädevuste arengu toetamist.

Võtmepädevused on raamistik, mis seob tervikuks kõvad (nt matemaatika ja IT-pädevused jms) ja pehmed oskused (nt õppimisoskus, kultuuriteadlikkus jms). Siin ei eristata õppimise konteksti või meetodit, vaid hinnatakse võrdselt igasugust õpet, olgu see siis formaalne, mitteformaalne või informaalne. Kõik võtmepädevused on tänapäeva ühiskonnas toimetulekul võrdselt olulised. Neist mitmes on kattuvaid ja üksteisega seotud aspekte ning teemasid, mis läbivad kogu võtmepädevuste raamistikku: nt kriitiline mõtlemine, loovuse rakendamine, algatusvõime, probleemide lahendamine, riskide hindamine jms on olulised kõigi kaheksa võtmepädevuse puhul.¹²

Kui rääkida pädevuste keeles, siis on kodanikuhariduse eesmärk arendada ennekõike

- algatusvõimet ja ettevõtlikkust,
- sotsiaalset ja kodanikupädevust,
- kultuuriteadlikkust ja kultuurilist eneseväljendust,
- õppimisoskust.

Algatusvõime ja ettevõtlikkus viitavad võimele mõtteid tegudeks muuta. See eeldab loomingulisust, uuendusmeelsust ja riskivalmidust, samuti oskust võimalusi märgata, tegevust kavandada ja kavandatut ellu viia. Ettevõtlik inimene saab iseendaga hakkama ja suudab juhtida muutusi, mis on arenguks vajalikud.

12 Pädevuste määratlused: „Võtmepädevused elukestvas õppes – Euroopa lähteraamistik“, Euroopa Liidu Teataja, 30.12.2006.

Sotsiaalne ja kodanikupädevus tähistavad hoiakuid, oskusi, teadmisi ja käitumisviise, mis võimaldavad inimesel erinevates ühiskondades edukalt elada, töötada ja vabatahtlikuna panustada. Selleks peab piisavalt hästi tundma kohalikke käitumisreegleid, tavasid ja kõneldavaid keeli, et suuta mõista ja väljendada tundeid, arvamusi, fakte ja mõisteid. Kodanikupädevus on teadmised poliitika ja sotsiaalvaldkonnast, mis võimaldavad oma kodanikuõigusi täielikult kasutada.

Kultuuriteadlikkus ja kultuuriline eneseväljendus lisavad eelnevale oskuse hinnata ideede, kogemuste ja emotsioonide loovväljendust, olgu see seotud meedia, muusika, näitekunsti, kirjanduse või kujutava kunstiga.

Isiklik, kultuuridevaheline, sotsiaalne ja kodanikupädevus

- Oskus suhelda kohasel viisil sõprade, pere ja kolleegidega
- Oskus käia läbi eri taustaga inimestega
- Oskus lahendada konflikte konstruktiivsel viisil
- Ülevaate omamine sellest, mis toimub sinu külas – kogukonnas, linnas, riigis, Euroopas ja maailmas
- Teadmised demokraatia, kodanikuühiskonna ja inimõiguste kontseptsioonide ning ideede kohta
- Osalus ühiskonnaelus

Kultuuriteadlikkus ja kultuuriline eneseväljendus

- Oskus hinnata ideede, kogemuste ja emotsioonide loovväljendust
- Kõik, mis on seotud meedia, muusika, näitekunsti, kirjanduse, kujutava kunstiga jne, ning nende kaudu väljendatud loominguga

VÕTMEPÄDEVUSED

Suhtlus emakeeles

Suhtlus võõrkeeletes

Matemaatikapädevus

Infotehnoloogiline pädevus

Algatusvõime ja ettevõtlikkus

- Võime tegutseda oma ideede elluviimise nimel
- Loovus ja uuenduslikkus
- Julgus riskida
- Projektijuhtimisoskused

Õppimisoskus

- Oskus korraldada oma õppimist
- Oskus vastutada oma õppimise eest ja sellega seotud takistustest üle saada
- Oskus analüüsida ja hinnata oma õpitulemusi

Selleks et inimesel oleks võimalus ja tahe end tänapäeva kiiresti muutavas ühiskonnas indiviidina ja kogukonnaliikmena teostada, hästi hakkama saada ning ühiskonnaelu kujundamises aktiivselt osaleda, peab ta pidevalt õppima.

Vajadus selle järele on ajaga pidevalt kasvanud. **Õppimisoskus** on teadmiste omandamise oskus. See eeldab teadlikkust õpiprotsessist, vajadustest ja võimalustest ning võimet kõrvaldada takistused eduka õppimise teelt. Õppimisoskus hõlmab suutlikkust omandada uusi teadmisi ja oskusi, neid töödelda ja eelnevaga seostada; samuti oskust leida sobivad juhendajad ja nende abi kasutada. Nende omadustega õppija suudab varemõpitule tuginedes omandada uusi teadmisi ja oskusi kodus, tööl ja koolis ning neid oskusi ka kasutada.

Kodanikuhariduse edendamisel Eestis on riigi tasandil seni pandud põhirõhk üldhariduskoolide ühiskonnaõpetusele. Kehtiv riiklik õppekava loob hea kodaniku kasvulava eelkõige selles esitatud eesmärkidega hariduse alusväärtustele; taotletavatele üld-, valdkondlike ja ainepädevustele; nõutavale õppekeskkonnale; läbivatele teemadele ja kujundavale hindamisele.

Õppekavast ja ühiskonnaõpetusest

Kodanikuharidust ja -aktiivsust ning osalusdemokraatiat tugevdatakse gümnaasiumis¹³ lõimitult ja ennekõike sotsiaalainetes. See valdkond on keskne ühiskonnaõpetuses, kus seda õpitakse kahel kohustuslikul kursusel ning valik-kursusel „Inimene ja õigus“.

Õppekavas oluliseks peetud väärtused tulenevad Eesti Vabariigi põhi-seaduses, ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioonis, lapse õiguste konventsioonis ja Euroopa Liidu alusdokumentides nimetatud eetilistest põhimõtetest ning annavad heade kodanike kasvamiseks hea lähte.

Ühiskonnaõpetuse eesmärk on ainekavas sõnastatud järgmiselt: „Ühis-konnaõpetuses omandavad õpilased sotsiaalse kirjaoskuse: teadmised, oskused, väärtused ja hoiakud ühiskonnas toimimiseks ja vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine eesmärk on luua eeldused kodanikuidentiteedi ja ühiskonna sidususe tugevdamiseks, aktiivse kodaniku kujunemiseks, toetada dialoogivalmiduse ja respekti kujunemist maailma erinevalt mõist-vate inimeste vahel, samuti õpilase enese teadlikkust maailmavaatelistes küsimustes.“ Üldpädevuste kujundamisega seoses tuuakse ainekavas välja, et ühiskonnaõpetuse aine kujundab oskust seista vastu keskketse normide rikkumisele.

Ühiskonnaõpetus on ka ettevõtlikkuspädevuse peamine kujundaja. Õpi-takse nägema probleeme ja neis peituvaid võimalusi, seadma eesmärgi, gene-reerima ideid ja neid teostama; initsiatiivikut ja vastutust, tegema koostööd eesmärkide teostamiseks. Õpitakse ka tegevust lõpule viima, reageerima paindlikult muutustele, võtma arukaid riske ning tulema toime ebakindlusega; valima loovaid meetodeid, mis sobivad idee teostamiseks vastavalt olukorrale, enda suutlikkusele, vahendite olemasolule, tegevuse tagajärgede prognoosile ning eesmärkidele.

Ainekava võtab ühiskonnaõpetuse oodatavad õpitulemid kokku järgmi-selt: „Gümnaasiumi ühiskonnaõpetus on kujundatud vastavuses tänapäeva sotsiaalteaduste arengu ja ühiskondlike vajadustega. Õpilased omandavad sotsiaalse kirjaoskuse, s.o teadmised, oskused, väärtused ja hoiakud, mis on va-jalikud vastutustundlikuks toimetulekuks dünaamilises ja mitmekultuurilises keskkonnas. Õppeaine eesmärk on luua eeldused aktiivse ja kompetentse koda-niku kujunemiseks, kes suudab kohaneda muutustega, oskab ennast arenguga

13 Algselt oli kogukonnapraktika loodud gümnaasiumiosa ühiskonnaõpetuse ainekava täiendamiseks. Põhikooli õppekava ja kogukonnapraktika sidususest loe programmi kodulehelt.

suhestada, oma kodanikupositsiooni kujundada, on avatud uutele ideedele ja elukestvale õppimisele.

Õppeaine omandamise ja valmistuvad õpilased toimima teadlike kodanikena demokraatlikus ühiskonnas. Gümnaasiumi ühiskonnaõpetus käsitleb nüüdisaegse ühiskonna sotsiaalseid suhteid ning protsesse ja tutvustab ühiskonnaelu põhivaldkondade (majandus, poliitika, õigus) korraldust ja toimimist. Kõiki valdkondi analüüsitakse nii ühiskonnast kui tervikust lähtudes kui ka indiviidi positsioonist ja rollidest tulenevalt. Põhikoolis omandatud Eesti riigi ja ühiskonna toimimisest laiendatakse Euroopa ja maailma probleemide käsitlemisega. Lisaks Eesti ja Euroopa ainesele leiavad käsitlemist ka olulised globaalsed ühiskonnaprobleemid.

Õpilane puutub ühiskonnas kokku erinevate eluvaldkondade ja situatsioonidega. Et toetada õpilase sotsialiseerumist ja ühiskondliku kompetentsuse kujunemist, hõlmab ainekava mitmekesisest teemaderingi inimõigustest autoriõiguste ja tarbijakaitсени. Kiiresti muutuv ühiskonnas jääb õpetaja ülesandeks pöörata tähelepanu aktuaalsetele teemadele ja probleemidele ning arutleda õpilastega nende üle. Seejuures toetatakse õpilaste iseseisva kriitilise analüüsi oskuse ja otsustusvõime kujunemist. See aitab õpilastel seada isiklikke eluplaane ning mõista erinevate vaadete, demograafiliste ja sotsiaal-majanduslike karakteristikutega inimesi.

Ühiskonnaõpetuse kaks kursust koosnevad neljast teemavaldkonnast: ühiskond ja selle areng; riik ja poliitika demokraatlikus ühiskonnas; majanduse toimimine; üleilmastumine ja jätkusuutlik areng.“

Ainekava näeb ette, et gümnaasiumi ühiskonnaõpetuse tundides kasutatakse erinevaid õppemeetodeid, sh aktiivõpet: rollimängu, arutelu, diskussiooni, väitlust, ajurünnakut, ühistegevust, vabatahtlikku tööd, projektõpet; õppekäike, külalisesinejate kutsumist jne.

Õppetöö hindamisel lähtutakse gümnaasiumis kujundava hindamise põhimõtetest. See tähendab, et hindamise käigus analüüsitakse õpilase teadmisi, oskusi, hoiakuid, väärtushinnanguid ja käitumist; antakse tagasisidet õpilase seniste tulemuste ning vajakajäämist kohta; innustatakse ja suunatakse õpilast edasisele õppimisele ning kavandatakse edasise õppimise eesmärgid ja teed.

Kujundavas hindamises keskendutakse õpilase tulemuste võrdlemisele varem saavutatuga. Tagasisides kirjeldatakse õigeaegselt ja võimalikult täpselt õpilase tugevaid külgi ja vajakajäämisi ning tehakse ettepanekuid õpilase arengut toetavateks tegevusteks. Õpilane kaasatakse enese ja kaaslaste hindamisse, et arendada tema oskust eesmärgi seada ning nende alusel oma õppimist ja käitumist analüüsida ning tõsta õpimotivatsiooni. Hinnatakse ainekavas toodud õpitulemuste saavutatust: nii õpilase teadmisi ja nende rakendamise oskust kui ka üldpädevuste saavutatust.

Aineteadmiste ja -oskuste kõrval antakse hinnanguid ka väärtuselistes ning hoiakulistes küsimustes. Praktiliste tööde puhul ei hinnata mitte ainult tu-

lemust, vaid ka protsessi käiku. Veel hinnatakse õpilaste probleemide nägemise ja analüüsi oskust. Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega (kogukonnapraktika puhul on soovitatav esimene).

Lähtuvalt õppekavast on peamised väärtused ja hoiakud, mida ühiskonnaõpetus peab noortes kujundama, järgmised:

- seaduskuulelikus ja isiklik vastutus
- sotsiaalne õiglus ja inimeste võrdne kohtlemine
- inimõiguste austamine
- intellektuaalse omandi väärtustamine
- salliv suhtumine erinevustesse
- lugupidamine erinevate kultuuri vastu
- tauniv suhtumine eelarvamustesse, sh rassismi ja ksenofoobiasse
- säästev eluviis
- orienteeritus elukestvale õppele.

OLULINE

Noortest

Üle poole Eesti elanikest pole kodanikualgatusliku tegevusega kokku puutunud või pole aktiivsed väljaspool valimisi. Eesti noored on oma hoiakutes ja osaluses rahvusvahelises võrdluses keskmisel tasemel. 2009. aasta uuringu tulemuste järgi osales vabatahtlikus tegevuses 44% noortest¹⁴. Ka värskema, 2013. aasta uuringu järgi on Eesti noorte (vanuses 15–24) seas vabatahtlikuna tegutsenute osakaal sarnane (42%), olles kõrgem rahvastiku keskmisest (31%, mis veel viis aastat tagasi oli 47%)¹⁵.

Vaatamata sellele on teadlikke ja järjekindlaid vabatahtlikke noorte seas vähe, vabatahtlikku tööd tehakse sageli vaid üleskutsetele reageerides, konkreetsete tegevuste ja ürituste korraldamisel, kuid vähe järjepidevalt pikema aja jooksul. Sageli ei teadvustatagi endale, et tegutsети vabatahtlikuna.

Noorte mitteosalemise põhjusteks on vanemate vähene eeskuju, praktilise väljundi puudumine ja aineteülese koostöö, õppematerjalide või õpetajate oskuste vähesus. Kõrghariduses puudub kodanikuühiskonna või haridusega seotud õpe sageli üldse. Kokkuvõttes ollakse üldiselt halvasti kursis võimalustega panustada oma aega avalikes huvides ja selle eest tasu saamata.

Seega on inimeste aktiivse ja vastutustundliku ühiskonnas osalemise nimel vaja jätkuvalt tööd teha, suurendades kõigepealt rahva teadlikkust kodanikuhariduse kaudu. Osalemist toetavate hoiakute kujunemine algab juba noores eas, kus ühelt poolt on eeskujuks vanemad ja kodune elu, teisalt on oluline roll koolil, kus noor saab suure osa eluks vajalikust ettevalmistusest.

Uuringud näitavad, et Eesti koolinoorte demokraatialased teadmised on aasta-aastalt kasvanud. Kui tahame, et noor saaks lisaks teadmiste koolist kaasa koostöötamise, argumenteeritud arutlemise ja probleemide lahendamise oskuse, ei ole see piisav. Seepärast ei saa kodanikuharidus jääda ainult ühiskonnaõpetuse õpiku kujundada ning koolil tuleb otsida võimalusi, kuidas õpilased saaksid kogukonda ja laiemalt ühiskonda mõtestama õppida, osalemist katsetada ja osalus kogemustest õppida. Sest kuigi osaluseks on tähtis teada, kuidas riik toimib, kuidas teha tarbimises teadlikke valikuid ning kuidas makse maksta, tekib muutus initsiatiivikuses ja osalemises paljuski isiklikust kogemusest ja hoolimisest, mitte tingimata teoreetiliste teadmiste pagasist. Seepärast tuleb leida üles küsimused ja teemad, kus õpilastel on võimalik iseennast osaleva kodanikuna proovile panna.

Kool saab esiteks korraldada kogu koolielu nii, et igapäevane osalemine sel-

14 Toots, A. (2011) Noorte kodanikukultuur kümme aastat hiljem. IEA 2009. a kodanikuhariduse uuringu raport.

15 Uus, M., Hinsberg, H., Mänd, T., Batueva, V. (2013). „Vabatahtlikus tegevuses osalemine Eestis 2013“ Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis

les annaks võimaluse harjutada vastutuse võtmist, meeskonnatööd ja erinevate arvamustega arvestades otsusele jõudmist, võtta õpilasesindused võrdväärseks partneriks õppetöö korraldamisel, rakendades demokraatia mudelit.

Teiseks teevad juba praegu paljud koolid koostööd kodanikuühendustega, viivad koos läbi varivalimisi, väitlusturniire, heategevusaktioone ja teadlikkust tõstvaid kampaaniaid, mis toovad kooliellu lisaks õpikutarkusele võimaluse osaleda kogukonnas muutuste loomises või riigis mõne probleemi lahendamises. Ka kogukonnapraktika on üks osaluse väljendus.

Seltside ja ühingute töös osalemine on juba iseenesest kodanikuhariduslik, nii noortele kui ka vanematele. Mida demokraatlikumalt on korraldatud vabaühenduse töö, seda rohkem pakub see väärtuslikku kogemust oma liikmetele ja vabatahtlikele. Kodanikuaktiivsust ärgitavad liikumised, koostööprojektid ja kogukonna-algatused innustavad kaasa mõtlema ning kogukonna huvides tegutsema ka neid, kes iga päev vabatahtlikuks ei käi või neid puudutavate avalike asjade arutamises ei osale. Aga tihti ongi vaja just seda esimest kogemust, „maitset suhu“, et mõista, et väikesed isiklikud panused võivad viia maailmas suuremate positiivsete muutusteni.

**JA KÕIK
SEE
LÜHIDALT**

Kokkuvõtvalt praktika protsessist

Hästi õnnestunud praktika annab noorele tõe oma kogukonna heaolu eest seista ning innustab ühiskonnas aktiivselt ja vastutustundlikult osalema. Selleks on oluline, et noor saaks kogukonnapraktikalt positiivse kogukonnale kasuliku töö tegemise kogemuse.

Ettevalmistus

Ettevalmistuse perioodil on oluline püstitada endale eesmärk ja teavitada kolleege. Koosta esialgne tegevuste plaan.

Koolis

Enne kui õpilased kohtuvad laadal vabaühenduste esindajatega, pühenda üks ühiskonnaõpetuse tund õpilaste ettevalmistamiseks, nii on eduka ja sujuva praktika läbiviimiseks juba pool tööd tehtud. Selles tunnis on oluline rääkida praktiliste tegevuste vajadusest, konkreetsest ajakavast ja järeltegevustest. Õpilased mõtleavad tunnis läbi ja panevad kirja oma eesmärgid, kodutööks jääb vabaühendustega tutvumine. Kindlasti rääkige juba ka kajastamisest.

Vabaühenduses

Mõttele, kuidas tahad õpilase oma ühenduse töösse kaasata, milliseid ülesandeid sa talle annaksid ning millistesse tegevustesse ja sündmustesse kaasaksid. Kindlasti kaasa oma ühenduse teisi tegelasi. Püüa olla konkreetne, aga ole avatud muudatustele. Ettevalmistuse perioodil tee oma ühenduse kohta kokkuvõtlik ja huvitav tutvustus vabaühenduste andmebaasi.

Esimene kohtumine noortega

Kohtumine toimub koolis õpetaja ja kooliga kokkulepitud ajal. Kohtumisel tutvutakse vabaühenduste juhendajate ja ülesannetega, registreeritakse praktikale ja lepatakse kokku esimene kohtumine vabaühenduses. Esimesed kontaktid teeb noor, sest nii areneb tal initsiatiivikus ja ta ületab esimese kontakti hirmu. Eluks oluline oskus!

Praktika ajal

Praktika tegevustele eelneb sissejuhatav vestlus ja neile järgneb kokkuvõttev vestlus, mida ei tohi ära jätta. Iga järgnev etapp on eelmise loomulik osa, mis kinnitab tehtut-kuuldut ja aitab noorel mõista programmi eesmärgi, hinnata oma panust ja leida endale võimalik koht kodanikuühiskonnas. Valmistu vestlusteks korralikult! Mõttele, mida rääkida, küsida, kuidas tegevuste ajal noort

innustada, juhendada ja pärast tunnustada. Praktikategevuste ajal tuleb koos noortega otsustada, kes ja kuidas tegeleb kajastamisega.

Praktika ajal võivad tundides toimuda infominutid, arutelud või vaheseminarid, et jälgida, kas kõik on hästi, samuti võib arutada ühiskonnateemasid, millega noored praktiliselt kokku puutuvad.

Järeltegevused

Pärast praktika tegevuste ja kokkuvõtete lõppu toimub koolis järelanalüüs. Pühenda sellele vähemalt kaks tundi. See on etapp, millest õpilased peavad aktiivselt osa võtma. Õpetaja hindab õpilasi järelanalüüsi ajal, jälgib õpilaste aktiivsust ka praktika tegemise ajal ja tagasisidestab neid. Kool võib kogukonnapraktiliselt käinud noori tunnustada – nii suureneb kogukonnakogemuse väärtus noorte endi ja nende perede/sõprade silmis ja nii saavad ka nooremad õpilased teada, et teiste heaks tehtud tegu on hea.

Tagasisidestamine

Tagasisidestamine on eduka projekti lahutamatu osa. Anna noorele hinnang nii, et see vastaks tõeale, oleks õiglane ja innustaks teda arenema. Seda hinnangut vajab õpetaja koondhinde panemiseks. Hinda noore panust ja isiklikku arengut praktika jooksul.

Pärast kõiki tegevusi annavad kõik osalised tagasisidet nii üksteisele kui ka programmile (elektroonilise küsitlusvormi abil). Toimub piirkonna õpetajate ja juhendajate reflekteeriv järelkohtumine. Anna hooaja lõpus hinnang ka iseendale, et areneda, saada veel paremaks ja jääda uudishimulikuks.

Levitamine

Räägi programmist sõbrale ja õpilaste vanematele – nii aitad mõttel „meil kogukonnas on aktiivsed noored“ lennata kõrgemale ja kaugemale.

Käsiraamatus kasutatud allikad

Civil Society Sustainability Index. 2013. USAID. Kättesaadav: <https://www.usaid.gov/europe-eurasia-civil-society/cso-sustainability-2013>

Eesti elukestva õppe strateegia 2020. Kättesaadav: <https://hm.ee/sites/default/files/strateegia2020.pdf>

Eesti kodanikuühiskonna arengukontseptsioon. 2002. Kättesaadav: <http://www.ngo.ee/ekak-tekst>

Gümnaasiumi riiklik õppekava. Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/129082014021?leiaKehtiv>

Idnurm, T., Kattai, K., Roos, A., Toots, A. Noorte kodanikukultuur kümme aastat hiljem. Eesti tulemused IEA Rahvusvahelises kodanikuhariduse uuringus ICCS 2009. 2011. Kättesaadav: <http://dspace.ut.ee/handle/10062/40800>

Kivinukk, E. Palju paremaks kodanikuks. 2009. Hea Kodanik. Kättesaadav: <http://heakodanik.blogspot.com.ee/2009/02/palju-paremaks-kodanikuks.html>

Kodanikuühiskonna arengukava 2015-2020. Kättesaadav: <https://www.siseministeerium.ee/et/tegevus-valdkonnad/kodanikuühiskond>

Kodanikuühiskonna lühisõnastik. Kättesaadav: <http://ngo.ee/sonastik>

Making a European Area of Lifelong Learning a Reality. 2001. European Commission. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. Kättesaadav: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0678:FIN:EN:PDF>

Otsmann, K. Hetk. 2011. Hea Lugu Praktika – uks töömaailma. 2004.

Elukestva Õppe Arendamise Sihtasutus Innove. Kättesaadav: http://www.ttu.ee/public/t/tudengile/oppeinfo/Praktika/Praktika_uks_toomaailma.pdf

Saar, E., Unt, M., Lindemann, K., Reiska, E., Tamm, A. Oskused ja elukestev õpe: kellelt ja mida on Eestil oskuste parandamiseks õppida? PIAAC uuringu temaatiline aruanne nr 2. 2014. Haridus- ja Teadusministeerium. Kättesaadav: https://www.hm.ee/sites/default/files/oskused_ja_elukestev_ope_-_piaac.pdf

Uus, M., Hinsberg, H., Mänd, T., Batueva, V. Vabatahtlikus tegevuses osalemine Eestis. 2013. Poliitikauuringute Keskus Praxis. Kättesaadav: <http://www.praxis.ee/tood/vabatahtlikus-tegevuses-osalemine-eestis-2013/>

Vabauhenduste eetikakoodeks. 2002. Vabauhenduste Liit EMSL. Kättesaadav: <http://www.ngo.ee/eetikakoodeks>

Võtmepädevused elukestvas õppes – Euroopa lähteraamistik. Kättesaadav: [http://www.e-ope.ee/images/50001428/Votmepadevused_elukestvas_oppes_\(lyhi\)_Ojako.pdf](http://www.e-ope.ee/images/50001428/Votmepadevused_elukestvas_oppes_(lyhi)_Ojako.pdf)

Ülavere, R. Kogu tööde tagasisidest. 2013. Kättesaadav: <http://www.mindsweeper.ee/2013/10/16/kogu-tode-tagasisidest>

Ülevaade kodanikuhariduse hetkeseisust ja arengusuundadest. 2008. Avatud Eesti Fond. Kättesaadav: https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumendid/Uuringud/Kodanikuyhiskond/2008_kodanikuhariduse_ylevaade.pdf

Lõppsõna asemel

Hea kodanik:

- **tunnetab oma kohta maailmas ja teiste inimeste seas ning mõistab, et elusolendid on asjadest tähtsamad**

Ta peab lugu seitsme maa ja mere taga töötavatest inimestest, kes talle kohvi kasvatavad või teksapükse õmblevad, ega mõtle kaua, kas need kolm tšintšiljat tõesti peavad surema lihtsalt selleks, et tema palitüür oleks pehme ja karvane.

- **aitab lähedasi ja võõraid ning toetab nõrgemaid**

„Pole minu asi, kuidas see eksinud laps koju saab, mina pole süüdi, et ta oma telefoni on tühjaks mänginud. Küll keegi ikka aitab.“ Ei, kindlasti mitte nii. Hea kodanik ongi see „keegi“, vahet pole, kelle laps, kelle süü või kas keegi veel on läheduses.

- **astub välja ebaõigluse ja vägivalda vastu**

Teate neid lugusid, kus bussipeatuses asub meesteseltskond mõnd tüdrukut ahistama ja kõik teised teevad näo, nagu nad ei näeks midagi? Häid kodanikke seal bussipeatuses ilmselgelt ei ole, sest nemad vaatavad ja näevad kaugemale kui enda varbad.

- **teeb tööd ja õpib kogu elu**

Muidugi võib minna (uuesti) ülikooli, aga võib ka noppida meelepäraseid kursuseid siit-sealt ükshaaval. Võib lugeda silmaringi avardavaid raamatuid, aga iga päev võib õppida ka otse elust – kasvõi lollidelt, et ise sama lollilt ei käituks.

- **austab oma riiki ja selle tähtpäevi, tunneb põhiseadust ja õigussüsteemi ning täidab seadust ka väikestes asjades**

24. veebruar ei ole lihtsalt üks vaba päev; käibemaks ei ole lihtsalt sinu raha, mis riik sinult ära võtab; igal seadusel on põhjus. Isegi kiirusepiirangul on põhjus. See on sinu Eesti ja need on sinu inimesed, kelle parema elu jaoks need ühised reeglid on.

- **tunneb huvi ühiskonnas toimuva vastu, on poliitiliselt teadlik, ilmutab kodanikuaktiivsust ega pea end tähtsusetuks inimeseks**

Heal kodanikul on üks hääl, täpselt nagu ta ülemusel, peaministril ja naabril. Ta kasutab seda nii valimistel kui ka siis, kui tahab valitsejatele midagi öelda valimiste vahel, olgu head või halba.

- **austab inimväärikust, võrdõiguslikkust ja teiste õigust olla erinev**

Igatihel on õigus olla tõsiselt võetud, olgu ta kolmeaastane, ilma jalgadeta, vaene või kandku toogat. Hea kodanik teab, et tema ei ole normaalsuse mõõdupuu, ja kuulab teisi sama hoolikalt, kui mõtleb läbi, mida ütleb.

- **hoiab loodust, mõtleb ka teistele elusolenditele ja järeltulevatele põlvvedele**

Süütuna tunduv kilekott jääb meiega, olgu fliisjakiks kootuna, prügimäele maetuna või põletamise järel taevasse tõusnud mürgipilvena – hea kodanik teab, et sellist kohta nagu „ära“ ei ole olemas.

- **tunneb ajalugu ning austab oma ja teiste rahvaste kultuuri**

Kõik kultuurid on ühtemoodi selle poolest, et nad on ainulaadsed. Hea kodanik ei sõida musta leivaga hatšapurist üle, sest üks ei ole teisest parem. Ta hindab mõlemat ja teab või huvitub, kust eri kombed ja uskumised tulevad.

- **on aus, lahke, sõbralik ja peab lugu heast naljast.**

Aususe kõige parem varjukülg on see, et kunagi pole vaja muretseda, et äkki keegi saab teada. Ja kes ütles, et elu on tõsine asi?

Neid põhimõtteid järgides saab hea kodanik olla igäüks ja igal pool, hoolimata kodakondsusest.

Hea kodaniku põhimõtted koostas Eesti Mittetulundusühenduste Ümarlaua esinduskogu 2002. aastal, käsiraamatu jaoks täiendas neid Mari Öö Sarv.

NOORED RÄÄGIVAD

Mis Sind kogukonnapraktika käigus üllatas?

Et vabatahtlik töö võib olla väga lahe.

Kuidas pimedad naudivad elu!

Kui palju tööd ja vaeva tuleb näha, et pealtnäha lihtsad asjad toimiksid.

Ühtsustunne, mis koos teistega töötades tekkis.

Et vabaühenduse töötajad olid nii sõbralikud ja lahked.

Et pealtnäha tavalisel inimesel läheb vaja abi.

Kui head tegelikult meie inimesed on.

Mida kogukonnapraktika ajal uut õppisid?

Flaierite jagamist, sest tuli suhelda ka inimestega, kellele su tegevus ei meeldinud.

Kõik inimesed on erinevad ning suheldes tuleb välja, milline sa ise oled ning kuidas teistega suhtled ning kuidas teistesse suhtud.

Õppisin võõras kohas ja seltskonnas hakkama saama.

Õppisin kõige rohkem annetuste kogumise juures inimestega suhtlemist, kuna tavaliselt ei hakka ma võõraste inimestega lihtsalt rääkima.

Pidin ise oma esinemise organiseerima ja see nõudis palju julgust.

Probleemsete inimeste aitamist, sest nendega oli keeruline suhelda ja see andis palju juurde.

ISBN 978-9949-9739-1-0

9 789949 973910 >